

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA CLUB ALPÍ CATALÀ

SUMARI: *In Memoriam: En Joan Ruiz i Porta*, per F. BLASI. *Ruiz i Porta, l'amic*, per VÍCTOR OLIVA.—*Nuku-hiva, illa de caníbals*, per AURORA BERTRANA.—*Recó Gros i Recó Petit*, per LLUÍS ESTASEN.—*Ascensió de la «Cima Grande di Lavaredo» per la muralla nord*.—*Impressions personals*

de l'Arlberg, per ANTONI BARELLA.—*Comentari a l'Exposició de Tossa de Mossèn Josep Soler de Morell*, per JOSEP DARNÉS I TORRAS.—*Geleres quaternàries dels Pireneus llevantins*, per WOLFGANG PANZER, nota i trad. de L. SOLÉ I SABARIS.—*Crònica*.—*Bibliografia*.—*Noticiari*.

IN MEMORIAM

EN JOAN RUIZ I PORTA

DEIXÀ aquest món la matinada del Dijous Sant d'enguany. La seva vida s'extingí dolçament minada per una cruel malaltia. És amb tot el sentiment de l'ànima, que calendem en aquestes pàgines la mort d'aquest exemplar patriota, que deixa un gros buit entre nosaltres per les seves condicions que avaluaven la seva personalitat. Fou un bon element del nostre moviment renaixentista i un fervent excursionista de tota la vida.

El CENTRE l'elevà a la Presidència, que exercí durant els anys 1923 a 1925; en els moments més difícils per a la nostra entitat, puix coincidí amb l'adveniment de la dictadura, de fatals conseqüències per a les entitats catalanistes, exposades aleshores a una persecució sistemàtica.

En aquella època, era perillós d'actuar lliurement dintre aquestes entitats. Totes les activitats topaven amb l'amenaça persistent, i ultra els inconvenients d'ésser-ne soci, era molt més difícil d'exercir-ne la presidència. En Ruiz i Porta es mantingué dignament en el lloc d'honor que li havíem assenyalat, supeditat tothora a legalismes amofinosos i entrebancadors. Exercí el càrrec amb la modèstia i senzillesa que tant el caracteritzaven, com ho deixen entendre les frases del seu discurs pronunciat en l'acte inaugural del

curs 1923-1924, consagrat a enaltir la memòria de Cèsar August Torras.

Aquest discurs està ple d'esperances i d'iniciatives. El seu esperit de fervent excursionista i d'amor al CENTRE era penyora del compliment del deure. D'un amor i d'un entusiasme per l'excursionisme que en el vint-i-cinquè aniversari de l'aparició del nostre BUTLLETÍ li feien escriure les següents ratlles: «Vint-i-cinc anys a l'entorn d'una bandera, treballant tothora per la cultura catalana, és el mateix que esmerçar la meitat i la flor de la vida en un hermos pelegrinatge, en un noble apostolat, en una tasca enlairada... Avui, per a commemorar aquesta mena de noccs d'argent, anem de tots els indrets, corpresos d'emoció, a consignar, com en l'ara de la pàtria, el nostre nom en les pàgines del BUTLLETÍ amb el mateix amor que el que posa una violeta entre els fulls d'un llibre estimat, car aquesta publicació predilecta ha esdevingut el breviarí on restaran per a sempre registrades les palpitations de tots aquells que seguim la resta d'unes aspiracions que voldríem que fossin, tostemp, continuades per la joventut intel·lectual, esperança definitiva de Catalunya».

Mentrestant, aquesta joventut i totes les joventuts de Catalunya s'apleguen al voltant de les nostres activitats. El nostre homenatge, la necrologia del qual ens permetem de fer amb aquestes notes, preveia l'esdevenidor de l'excursionisme, a les pràctiques del qual ell consagrà bona part de la seva vida, i més n'hi hauria consagrat a través de la presidència d'aquesta casa, si aquell període malastruc de la dictadura li ho hagués permès. Hagué de parar cops i evitar perjudicis. En aquests temps *desaparegué* la bandera barrada que avui oneja novament en el pal de la façana; en aquesta època calgué canviar el nom del nostre BUTLLETÍ...

Malgrat tot, cal remarcar ací algunes notes ben sobresortints del pas d'en Ruiz i Porta per la presidència del CENTRE. Al mes d'abril de l'any 1924 tingué lloc amb tota solemnitat la concessió anual de la Medalla del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, instituïda pel patrici Rafel Patxot i Jubert, que, per primera vegada, fou atorgada a la memòria del gran excursionista Cèsar August Torras. El discurs presidencial pronunciat en aquesta diada, és un reflex evident de l'amargor produïda per la situació dictatorial d'aleshores; per això creiem oportú de copiar el següent paràgraf: «Enguany, però, la festa ix una mica esmortuïda, esllanguida, que l'hivern ha estat llarg, amb traces de no acabar-se mai. No ho veieu? Encara, com qui diu, no gosen vindre les orenetes. Les roses no tenen perfum. Els jardins

no rumbegen llurs perfums i gales. Ni canten els brolladors. Ni els rossinyols refilen cap balada... I, com Sant Jordi gairebé no esatura, ni fa estada entre els nostres fogars, ni ens ha presidit, com antany, la taula, el beire pren caients de Sant Graal. Enmig de tot, siga com siga, s'alça la Medalla com una visió eucarística, i ens crida: *Sursum corda!* I una veu misteriosa ens alena: La sentiu?».

Aquesta amargor l'esperonava encara més per posar tot el seu entusiasme en l'enlairament de les coses de la terra. Per això, en iniciar-se novament els treballs perquè el CENTRE s'encarregués de fer l'estudi de la Masia Catalana, sota el patronatge de la Fundació Concepció Rabell, Vda. Romaguera, que la mort d'en Cèsar August Torras i altres causes retardaren, en Ruiz i Porta els encarrilà de nou amb ferma voluntat. Aviat es començaren a portar a cap les primeres investigacions que han continuat fins avui sense interrupcions.

Com a fervent admirador del jovent, «i, més que tot, del jovent nostre, això és, *del de casa*», com ell escrivia, donà tot l'escalf que calia perquè tingués prompte realització l'obra del Xalet de la Molina. Com a president del CENTRE, signà la primera circular dirigida als socis per tal d'assabentar-los de les gestions dutes a cap i demanar l'ajut econòmic, i en constituir-se legalment la societat civil *Xalet de la Molina*, en Ruiz i Porta fou el primer president.

L'època de la dictadura fou fatal per al nostre ex-president suara traspassat. Suspecte de catalanisme, amenaçat d'anar a la presó, perseguit sense pietat, fou sotmès a les més dures proves pels sectaris del dictador, sense que mai, com a bon patriota, volgués doblegar l'espina, sense que en cap sessió, mentre exercí la presidència del CENTRE, hi manqués la seva presència. Un senzill pensament escrit en les pàgines del llibre de signatures del monestir de Santes Creus li valgué la discutida sortida de la Mancomunitat, i, gitat a la misèria i tot, no volgué acceptar l'oferiment d'un militar d'alta jerarquia que pretenia resoldre-li la situació econòmica a canvi de pujar les escales de Capitanía, la qual cosa ell considerà ignominiosa per al seu esperit impulsor, difusor i lluitador del sentiment nacional català.

Els prestigis de literat i d'historiador que posseïa Ruiz i Porta, juntament amb una extensa cultura que s'havia anat fent a través de constants estudis, li permeteren d'emprendre noves activitats per tal de salvar la seva situació econòmica una mica apurada degut a la persistent persecució dictatorial. L'entusiasme que sempre havia arborat el seu cor, amarat de fe i d'optimisme per la glòria i per la grandesa de la nostra terra, féu que mai no abandonés les

seves aficions patriòtiques, artístiques, literàries i culturals que des dels primers anys de la joventut havia conreat amb aquell amor i amb aquella cordialitat tan peculiar en ell. Hom se sentia corprès a través de la seva paraula efusiva i cordial, fresca i senzilla, plena d'agilitat en la plasmació d'imatges i amarada d'ingenuïtat que us entrava dins de l'ànima com un perfum.

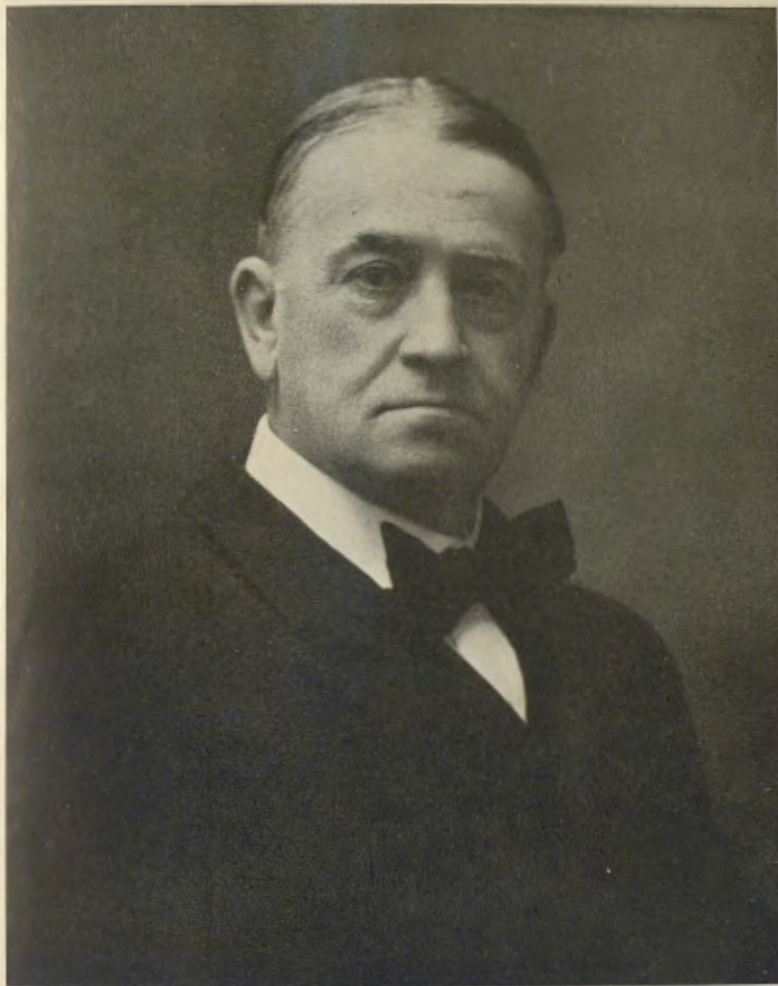
Tots els amics cercaven la seva conversa franca i agradable. La correcció que sempre emprava en el parlar atreia profundament els qui escoltaven la vehement imatgeria amb què esmaltava els seus discursos, adreçats gairebé sempre, com una mena d'obsessió infantil que tothom li sabia, a ponderar, a lloar la gràcia, la gentilesa, la dolçor, la gent, les pedres i la història de Tarragona.

En Ruiz i Porta era com una mena d'institució per als tarragonins, i ell corresponia amb una estimació sense límits envers Tarragona. Hi havia nascut, l'any 1866, de pares modestos (tenien una botiga de plats i olles). Dintre aquesta modèstia anà formant-se el seu caràcter, primer essent estudiant a l'Institut i després a costa del seu entusiasme pels llibres, als quals sempre havia professat profunda veneració. En aquesta ciutat, que era la nineta dels seus ulls, aprengué l'entusiasme per a les coses de la terra i es forjà la grandesa del seu caràcter, sotmès tota la vida a la lluita pel catalanisme com una extingida flamarada.

Els anys i el canvi a Barcelona no li havien pas atutit aquest entusiasme ni l'havien fet enmudir. Posseïa, ben arrelada, tota la virior juvenívola que encomana la terra tarragonina plena de sol, crua, noble i eixuta, que es fa estimar de debò.

Molts joves s'aplegaren al seu redós, i de les campanyes patriòtiques dirigides pel nostre homenatjat eixí la fundació del setmanari *Lo Camp de Tarragona*, i la creació de la Lliga Regionalista de l'esmentada ciutat, on exercí el càrrec de Cap del Sometent.

L'any 1891, en Ruiz i Porta assolí el seu primer triomf literari en els Jocs Florals organitzats per l'Ateneu Tarragoní, els socis del qual l'elegiren president. La Reial Societat Arqueològica de Tarragona el nomenà secretari primer, i a través d'aquest càrrec dirigí durant alguns anys la Revista d'aquesta entitat. També dirigí el «Diari de Tarragona»; assistí a les festes del centenari de Jaume I, celebrades a Mallorca i a Montpeller, representant l'Ajuntament de Tarragona, del qual era Arxiver, càrrec que exercí durant més de trenta anys, fins que fou cridat per a la direcció de l'Arxiu de la Mancomunitat de Catalunya. Essent president de l'Ateneu Tarra-

JOAN RUIZ I PORTA (1866-1934)

PRESIDENT DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA EN EL PERÍODE 1923-1925

SIGMUND RUUD A LA MOLINA. ELS SALTS

CH. J. G. G. G.

goní hi creà la Secció Excursionista, de la qual es valgué per a realitzar una activíssima labor cultural i patriòtica alhora.

Per les seves meritíssimes campanyes en pro de l'excursionisme, fou l'indicat per a presidir el Tercer Congrés d'Excursionisme Català, en el qual foren adoptats importants acords en defensa del nostre patrimoni artístic nacional, i en especial de la Seu vella de Lleida.

Les activitats d'en Ruiz i Porta eren múltiples. Excellí en el periodisme, en la tribuna pública, en el llibre, en els Jocs Florals, en l'excursionisme. Col·laborà en moltes publicacions polítiques, literàries i culturals, i pronuncià un gran nombre de conferències sobre història i arqueologia. La seva competència en aquesta branca del saber humà el dugué a dirigir una sèrie d'excavacions en recerca de les belles deixalles de la Tarraco romana, per a la divulgació de les quals escriví en aquella època «La necròpolis romana-cristiana de Tarragona».

A part de la seva labor dispersa en revistes especialitzades i en tota mena de diaris, deixa publicats molts llibres i algunes monografies. Citarem només «Tarraconenses il·lustres»; «Monografia del Cau Ferrat de Sitges»; «Tamarit»; «El tresor artístic de la Generalitat de Catalunya»; «Llegendes i tradicions del «Camp de Tarragona», «El setge de Tarragona», etc. Feia molts anys que era un dels directius de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i de l'Atracció de Forasters.

Ultimament, degut a la cessantia produïda per la dictadura, s'encarregà de la direcció del Diccionari Enciclopèdic Català, que publica la casa editorial Salvat. En caure la dictadura, Ruiz i Porta fou el primer funcionari que el nou règim volgué reposar al seu antic càrrec d'Arxiver, quan ja es ressentia de l'enfermetat que l'ha dut a la mort.

És digne de grans elogis l'acte de justícia que el flamant govern català ha realitzat a profit de Ruiz i Porta, l'honorable ciutadà tarragoní de soca arrel, que, ultra els sofriments als quals havia estat sotmès per la seva immaculada catalanitat, al final de la seva vida tenia l'avinentesa de veure brillar el sol de la llibertat que ell tant anhelava.

Una llibertat escatimada, tanmateix. que han d'afermar les noves promocions d'una joventut ben catalana, i, sobretot, profundament excursionista, per a la qual la vida exemplar, noble i serena del malaguanyat Ruiz i Porta ha de servir de guiatge i espill. La vostra vida de fe i d'entusiasme en els destins de la pàtria catalana

i en el desplegament de l'excursionisme sigui per a tots nosaltres un reconfortant per a l'esperit i un abrandament per a l'ideal.

I amb vós, honorable ex-president del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, diem que «els que hem fet aquesta perllongada via, en trobar-nos ara al bell cim de la serra, i en adonar-nos, tot contemplant el paisatge que les primeres volves de la neu dels anys comencen a ensenyorir-se de les nostres testes, colrades per les soledades de tots els plans i muntanyes de Catalunya; els que, des de llavors vivim acoblats en aquesta llei de germanor espiritual» pensarem sempre amb el vostre coratge i amb el vostre patriotisme i amb la vostra exemplaritat.

F. BLASI

RUIZ I PORTA, L'AMIC

FACIN altres la llista dels seus llibres i articles, que comentin la vàlua de la seva tasca literària, que lloïn com cal el seu «Tarragonisme», estudiïn el diccionari català il·lustrat que sols amb el nom de l'editor és conegut arreu i volgut per la seva probitat i ponderació. Els seus companys de servei a la Generalitat que expliquin com va saber enlairar la seva feina per damunt la rutina del funcionari, com suportà les persecucions de la dictadura, com evità tota represàlia contra els que s'havien aprofitat del seu allunyament imposat. Els excursionistes, que recordin la tongada en què presidí el CENTRE amb gran tacte i do de gents.

I deixeu que un amic seu de tota la vida, un amic «hereditari», per dir-ho amb el mot just, provi de donar una idea de com entenien l'amistat en Joan Ruiz i Porta, suara perdut, bruscament, d'una forma tan sobtada que ha multiplicat l'esglai de la pèrdua, el dol de la separació.

La post-guerra, imposant un aire de brutalitat als afers, un materialisme despietat a les relacions socials i sexuals, obliga molta gent a amagar la sensibilitat, a dissimular el que tenen de massa susceptible, a arronçar les antenes amb què copsen, generalment en forma dolorosa, totes les mitges tintes del sentiment, les més lleus sfumadures de la percepció.

Doncs bé, el nostre amic anava pel món sense cap defensa, pro-

digant-se, escampant gentileeses, neutralitzant amb la seva bonhomia totes les metzines grolleres i hostils del viure de cada dia. I això tan naturalment, que molts no en feien cabal, no veien que el seu tracte demanava correspondència afectuosa.

A l'amistat, Ruiz i Porta sabia barrejar la tendresa, i tenia el secret de dosificar la mescla de manera que li quedava sempre respectable. Veient-lo tan efusiu, tan desitjós de servir, de fer-se grat, algú podia pensar: —En fa massa!,— però la majoria de vegades aquest pensament el dictava l'egoisme, i com que ell no n'era gens d'egoista, es vessava a doll sense regatejar i sense demanar reciprocitat.

Calia posar la corona d'aquesta constatació damunt la tomba tot just tancada.

Un altre home de «la vella Catalunya» que ens deixa i que s'emporta tresors d'amistat no prou fruitada en ell, no prou assaborida per nosaltres. Passem per la vida massa aqueferats i no ens deturem com caldria, com seria tan plaent, a fruir oasis de la natura humana com ho ha estat Joan Ruiz i Porta, amic entre els amics.

VÍCTOR OLIVA

ELS CATALANS PEL MÓN

Nuku-hiva, illa de caníbals

Notes de viatge, preses durant
l'estada a les Illes Marqueses,
l'any 1929

LES Illes Marqueses, foren descobertes en 1595 per Alvar Mendaña de Neyra que viatjava per compte del Marquès de Mendoza, vice-rei del Perú. Fou a honor de la bella esposa de l'alt funcionari, que aquest grup d'illes salvatges, misterioses i, malgrat tot, atraients, s'anomenà Arxipèlag de les Marqueses.

Els homes de l'equipatge de Mendaña, foren segurament els primers blancs que desembarcaren en aquestes illes. Amb tot, els espanyols no varen romandre-hi gaire temps. Pel que sembla, no

feren massa cas d'aquest descobriment. Fos per l'allunyament de les costes de l'Amèrica Espanyola (6.684 kms., aproximadament), fos per por dels salvatges antropòfags que les habitaven o per qualsevol altre motiu, els marins espanyols deixaren, sense resultats positius, aquesta famosa gesta.

Pel que toca als marquesans, l'arribada dels espanyols no fou tampoc gaire profitosa. No deixaren a l'Arxipèlag altre rastre que alguna llavor vegetal, porcs, gallines i cabres que més tard esdevingueren salvatges. (Sospito que la paraula «puaki» que encara empren els marquesans per designar el porc, és una corrupció de la paraula «puerco» que fa prop de quatre-cents anys els marins espanyols els ensenyaren).

Afortunadament per als indígenes, ni a Mendaña ni a cap home del seu equipatge els abellí d'establir-se a les Marqueses, i aquests honrats salvatges pogueren viure prop de dues centúries més sense altre perjudici de la visita dels blancs, que l'esverament i l'ensurt consegüent i un cert rau-rau al fons del cor contra la raça blanca. (Recordo vagament haver llegit en una relació espanyola d'aquest viatge un o dos assassinats inútils comesos pels exploradors, com era de consuetud en semblants casos).

Entre el final del segle XVIII i començaments del XIX, alguns aventurers varen passar llargues temporades amb els marquesans. Aquest fet va servir per a confirmar als indígenes la mala opinió que tenien de la raça blanca. Malgrat això, davant l'ajuda destructiva que en reberen (els aventurers els procuraven armes de foc per a lluitar contra les tribus enemigues) els varen considerar amics i els permeteren de viure llargament a les Marqueses.

Des d'aquesta època, fins a la presa de possessió de l'Arxipèlag per Du Petit Thouard, en 1842, tots els homes de raça blanca que han viscut en aquelles illes han estat assassins i pirates que cercaven entre les salvatges races de Nuku-hiva, Hivaoa i Fatuhiva un refugi segur, lluny dels perills de la Justícia perseguidora.

* * *

El nostre vell «Andromède» arribà a Nuku-hiva pel juny de l'any 1929, després d'una penosa i accidentada travessia.

Vàrem ancorar al bell mig de la badia de Taiohae, mentre les ones ens groxaven sense miraments.

El capità, malhumorat i sorrut, va declarar tot d'una que no

EL CENTINELLA DE L'EST. ILLOT BASÀLTIC A L'ENTRADA DE LA BADIA DE TAIOHAE

Ols. A. Hortsman

CASA MARQUESANA CONSTRUÏDA SOBRE EL TRADICIONAL «PAE-PAE»

FAMÍLIA DE MARQUESANS

Fig. A. MARQUESA

PAISATGE MARQUESA

arriaria cap embarcació. Pretenia que perillaven el material i els viatgers (el material en primer lloc).

Resignats, ens vàrem quedar sobre coberta; frisosos de conèixer l'illa misteriosa que teníem davant, ens acontentàvem de *menjar-nos-la* amb els ulls.

Aquella terra esquerpa i alterosa era el país dels ferotges guerrers antropòfags, cèlebres en la història. La vàiem per primera volta sota els cúmuls atapeïts, i admiràvem la bellesa de matisos que formaven la muntanya i el firmament.

A estones, sortia el sol entre els paquets enormes de la nuvolada que corria afanyosa vers el sudest empesa per la violència dels alisis.

L'illa màgica canviava d'aspecte contínuament. Adés, apareixia com el símbol de la solitud i de la tragèdia, adés, sota el raig del sol tropical, era com un jardí fresc i reposador.

Les falles alteroses que voltaven l'illa, com muralles de castell, rebien l'escomesa estrepitosa i escumejant del gran Pacífic, però terra endins, apareixia la vegetació luxuriosa de muntanyes i valls, deliciosament fresca i matisada. A l'entorn del nostre vaixell s'estenia l'aigua onejant que el vent empenyia vers les platges i anava a desfer-se en blanca escuma damunt els palets.

A la fi, poguérem desembarcar aprofitant el viatge de retorn d'una barcaça que s'atansà a l'«Andromède» per transbordar el seu carregament de copra.

Però la violència del tràngol feia perillosa l'operació. A trenta metres de la platja haguérem de plegar rem i confiar les nostres còrpores civilitzades als braços forts i fermes d'un marquesà.

Ningú no hauria endevinat que es tractava d'un descendent dels ferotges caníbals, que varen esverar Stevenson! Em portava suaument, enlairant el meu cos perquè l'aigua - que li arribava al pit - no mullés la meva roba.

La platja era deserta. La indiferència dels marquesans davant l'arribada del nostre vaixell quedava ben demostrada. Acostumats a ésser rebuts per tots els arxipèlags amb joiosa curiositat, l'actitud dels nuku-hivans va desorientar-nos.

El petit caní que voreja la mar era desert. Després dels xàfeces abundosos d'aquells dies, la terra humida exhalava una flaire penetrant. Els petits mosquits, plaga d'aquestes illes, s'encastaven als meus braços, imprudentment nus. Les falgueres gegantines, els burraus florits, els tarongers i els bananers, regalimaven. Tot llufa sota el sol ardent d'una clariana.

Avancem pel corriol acampanyats de la remor de les onades en desfer-se contra el roquisser.

De tant en tant, ens creuem amb algun indígena que ens somriu amb trista indiferència.

—*Kaoha nui!*

—*Kaoha, kaoha!*

Aviat ens adonàrem de la beutat harmoniosa de les dones i llur superioritat sobre les altres races oceàniques. Ens seduí l'esllanguiment escultural de llurs cossos, la digna majestat de llurs fesomies, la puresa del negre i l'abundor de llurs cabelleres. Però ens corprengué la tristor de llurs pàlids somriures. Al cap de dues hores de desembarcar ja ens havíem amarat de la tragèdia d'aquesta raça. Tota la literatura esmerçada a demostrar la decadència brutal d'aquest poble, no pot donar idea del fatalisme amb què han rebut la colonització, ni de la indiferència amb què han acceptat les malalties i la mort, i encara menys de la grandiositat amb què han perdonat l'assassinat de llur raça, massa forta i excessivament pura per aguantar i resistir el canvi brusc i abassegador de la civilització nostra. I aquesta pàgina de la història dels pobles quedarà embolcallada en un romàntic vel misteriós que amagarà a tots els homes encuriolats i estudiosos les causes bàsiques, psico-físico-materials de la ràpida decadència i desaparició d'aquesta raça.

Anem amunt, per una feresta vall estreta i intrincada coberta de falgueres gegantines, tarongers i llimoners salvatges, immensos tamanús, maiores, llorers rosa... Cerquem un vell canibal, cèlebre a tot l'arxipèlag, molt conreuat per l'escàs turisme de les Marqueses.

Viu amagat al capdamunt de la vall de Taiohae, orgullós encara de resultar interessant pel sol fet d'haver assaborit la carn dels seus enemics. És un home vellíssim, tatuat de cap a peus, incapaç de comprendre un sol mot de cap llenguatge que no sigui el dialecte marquesà. Ha estat un pagà de primer ordre en la seva llunyana juvenesa, i ara no sap cap altra parla que aquella amb què solia adreçar-se als seus innumbrables déus. Fou un ferotge guerrier, sofrí la penosíssima operació del tatuatge que el va consagrar home important. Però ara, vençut, las, arreconat i paralític espera la visita dels turistes encuriolats! Afortunadament n'hi ha pocs. Les illes són lluny de les grans rutes trans-pacífiques i anar a les Marqueses des de Taití amb goleta significa vint, trenta dies d'incomoditats i de tràngol. Pocs homes senten la curiositat necessària per acceptar aquest sacrifici.

Nosaltres, avergonyits de torbar l'agonia del vell canibal, ens hi hem atansat i li hem estret la mà. El meu company renuncia a fotografiar-lo malgrat l'interès que presenta trobar encara en 1929 un home tatuat de cap a peus, que ha practicat els sacrificis humans i l'antropofàgia. Però caldria arrossegar el marquesà fins a una clariana del bosc, perquè a la porta de la cabana de bambú sota l'atapeït brancam de la selva no hi ha prou claror. Ens sentim més humans que repòrters i ens acontentem de saludar-lo.

Altra volta anem vall enllà seguint els corriolets mig esborrats, que foren testimoni de les més cruentes lluites fraticides. Pertot arreu trobem la solitud i el silenci més aclaparador. Els vessants del congost són coberts de brossa, de falgueres immenses, de filets d'aigua que s'escolen pertot arreu, i de tant en tant, força sovint, ruïnes de temples i d'altars on se celebraven els sacrificis humans més esgarrifosos.

A mig camí trobem una casa de bambú bastida damunt del tradicional «pae-pae» i al voltant unes petites plantacions de «tarós» de pinyes, de cafetals... Encuriosits ens hi atansem. Una parella de vells semi-canibals ens surten a rebre amablement. Amb una gentilesa completament oceànica ens ofereixen un cistell de taronges collides de poc i molt perfumades. El meu company (gran fumador) correspon amb un paquet d'«Abdullas» que és rebut amb crits de goig pel vell canibal. Aleshores, la dona, es treu una pipa descomunal de sota el pareo i gesticulant demana tabac per a omplir-la. De moment, ens quedem desorientats, però ells ens fan comprendre joiosament que l'home fuma cigarretes i la dona la pipa. El meu company, que fuma de tot, regala a la dona un paquet de picadura.

Unes hores més tard, de retorn de la nostra llarga excursió, mentre ens atansàvem a la boca de la vall, sentírem uns cànctics estranys. S'esqueien lluny del corriol, perduts en la boscúria. Guiats per l'eco, ens hi apropàrem encuriosits. Poc trigàrem a afrontar el més curiós espectacle.

Una colla d'indígenes celebraven una festa. Cantaven i ballaven amb una serietat ritual. No era possible endevinar si pregaven o si s'esbargien. No comprenent llurs paraules, el mateix podien entonar cànctics funeraris que cobles alegres. Ells tenien, però, una majestat imponent.

En veure'ns plegaren tot d'una amb exclamacions de sorpresa. Ens voltaven, ens examinaven atentament. El que més els cridava l'atenció era la nostra indumentària. Les ulleres i les botes del meu

company foren objecte del més minuciós examen. La meva cabellera, agosaradament bailètica, els féu xisclar d'admiració.

Canviàrem algunes estretes de mà i salutacions. Ells ens feren signes de romandre. Acceptàrem sense fer-nos pregar. Així que jo vaig consentir a seure a terra allà enmig de les dones, una d'elles, que semblava muller de capitost o dama important, m'ofrenà la seva corona d'herbes salvatges. De lluny em signà si acceptava. «Eh! eh! taio, taio», vaig cridar. Aleshores ella, satisfeta de les meves paraules i de la meva actitud, va travessar el cercle i diposità delicadament la perfumada ofrena al volt de la meva testa. «Maururu» vaig murmurar amb el més fraternal dels somriures.

La festa continuà com si res no hagués passat.

Els càntics, acompanyats de picaments de mans i de timbals, s'escampaven per la selva amb accents indefinibles. Els timbalers picaven amb la mà plana i amb el colze damunt la pell de tauró ben tivant i sòlidament lligada amb escorsa de burrau als troncs de cocoter buidats. Els instruments eren amples, i alts de més d'un metre. Eren els mateixos que servien als avant-passats dels marquesans per a entonar les estrofes caníbalesques que precedien les cerimònies de les víctimes humanes. Però ara, els pacífics marquesans que feien ressonar les caixes tradicionals, somreien bondadosos i recitaven històries estranyes de guerra i d'amor. Les dones seien per terra i mimaven el càntic, blincaven els torços, s'espolsaven la cabellera, feien anar les mans i els braços graciosament...

Però les emocions de les Marqueses foren molt llargues de contar. Els dies que seguiren a aquesta famosa estada dins la vall de Taiohae tingueren per nosaltres hores fecundes en coneixements humans. Els més famosos aventurers del Pacífic han passat per aquest arxipèlag i encara n'hi queden alguns. Els tres primers contes del meu llibre: «Peikea, princesa caníbal» han estat concebuts durant la famosa excursió. La meva amistat amb el pare Simeó Delmàs, etnologista conegut, i amb la de F. W., enviat pel museu de Nova-York amb encàrrec d'estudiar l'antropologia marquesana, es nuaren a Taiohae en 1929 i han estat també fecundes per a mi en documentació etnològica.

Però aquell mateix mes de juny salpàvem cap a Panamà damunt del nostre vell «Andromède», i els esdeveniments tràgico-còmics d'aquesta llarga travessia ompliren el meu quadern de viatge de noves i saboroses notes.

AURORA BERTRANA

RECÓ PETIT DES DEL RECÓ GROS

Cla. J. J. Esteban

VESSANTS NW. DEL RECÓ GROS

Cl. Ghedina

PARET N. DE LA CIMA GRANDE DE LAVAREDO I DETALLS DE L'ESCALADA

Recó Gros i Recó Petit

A la vall de Núria, entre els colls de Nou Creus i de Nou Fonts, es desprèn de la serralada fronterera una carena que, en direcció N. s'endinsa a França i separa la ribera de Carançà de la de Prats de Balaguer. Poc després del seu naixement s'abaixa, en el Pas de Porc, per formar tot seguit els pics del Recó Gros i Recó Petit, separats també per una altra depressió de drets caients.

Aquests dos cims de rectes pendents pel costat de ponent, cauen estimbats per la part oposada, o sigui la de Carançà, i donen lloc a dues recloses reconades, que probablement són les que els donen el nom.

Segueix encara la serra pels cims de Rodó i de les Gallines, que sobrepassen els 2.600 m., però després perd ja alçària i s'abaixa fins a tocar les aigües del Tet entre Font Pedrosa i Thués.

Els dos cims dels Recons estan separats per una llarga i accidentada cresta, la qual, si bé a l'estiu no deu presentar cap dificultat, a l'hivern, en canvi, té el seu interès perquè cal passar per dretes pales de neu i fines crestes en els caps de canal.

El 19 de març de l'any passat vaig efectuar tot sol l'ascensió hivernenca del Recó Gros, probablement la primera en aquest temps, i vaig poder comprovar que la travessia dels dos cims presentava prou interès per a intentar-la més tard.

El matí del 25 de febrer d'enguany sortírem de Núria una nombrosa colla. La neu estava fortament gelada, cosa que ens obligà a calçar-nos els crampons en lloc dels esquís. Seguirem per la prou coneguda vall de Mulleres fins a les Nou Creus, on un vent, més que fred, ens obligà a travessar tot seguit la carena, i sempre amb els esquís arrossegant anàrem a buscar unes pedres que emergien de la neu al fons de la clotada, al N. mateix de la collada.

Férem un refrigeri, molestats pel fred, car les boires anaven cobrint el sol, i ja no ens escalfà com esperàvem. Un cop menjats, deixàrem tota la impedimenta de sacs i esquís, i en cosa d'un quart ens situàrem al Pas de Porc que comunica la vall de Carançà amb la de Prats de Balaguer. Aquest coll és perfectament factible a l'hivern.

Tot seguit emprenguérem l'ascensió del Recó Gros. Pujàrem primerament a la cresta, i poc després seguirem, per sota d'ella, pels vessants que miren a Carançà; travessar dretes pales i haver d'escalar algunes roques són les úniques dificultats que es troben per guanyar el cim.

Aquest es troba a 2.783 m. i és un bon mirador sobre les serralades veïnes. Les boires que anaven envaint els cims de la banda de Núria, i algunes volves de neu que queien, féu que la colla es reduís.

Quedàrem amb en Josep Torent, Rafel Flaquer i Joan Peradejordi decidits a continuar la travessia cap a l'altre cim que apareix bastant llunyà.

Eren prop de les onze quan el deixàrem. Seguirem uns pocs metres de cresta i tot seguit emprenguérem el descens d'una dreta pala del costat de ponent. Sortosament la neu estava en prou bones condicions perquè, tot i la forta inclinació, poguéssim fer la baixada amb relativa rapidesa. Baixàrem de cara a la neu i fent-hi forats amb els peus.

En alguns indrets, sota la neu polsosa, trobarem el glaç, cosa que ens obligà a fer servir el piolet; tot baixant anàrem inclinant-nos vers el coll que separa els dos cims, on arribàrem sense altres dificultats.

Les valls són a gran fondària per ambdós costats, però amb compte es pot passar de l'una a l'altra.

Teníem davant les parets de roca negra que formen el Recó Petit, i seguidament pujàrem a la cresta fins a una de les dents, caracteritzada per unes vetes de quars amb taques verdoses. Aquí deixàrem la cresta i tallàrem de biaix els pendents de ponent, els quals més avall s'estrenyen en estimbades canals; pujàrem novament a la cresta i seguirem, ja sempre per ella, en alguns indrets molt dreta, fins que guanyàrem el cim del Recó Petit quan era prop de la una de la tarda.

Feia un ventet extraordinàriament fred. Poc més enllà de nosaltres, cap al N., el sol batia les muntanyes i les valls, però, en canvi, pel costat de Núria les boires dominaven tots els cims. Com es comprendrà, la seva situació fa que es dominin les blanques serralades que s'estenen de Bastiments al Puigmal, el qual queda mig amagat per les serres d'Eina. Les valls de Prats de Balaguer i Carançà es veuen gairebé en tota llur extensió, i degut a llur situació orientada vers el N. estaven rublertes de neu.

Després d'una curta estada deixàrem el cim i desfèrem el camí

de pujada passant sempre pels mateixos indrets. Les petjades obertes a la neu feren que tornéssim molt més ràpidament, especialment de la bretxa al cim del Recó Gros.

Anàrem de pressa a trobar les nostres motxilles; en traguérem les provisions que ens restaven, i que engolírem amb veritable fam. Teníem tanta gana com fred, però a mesura que la primera decreixé, el segon augmentà. Però quan en tornar a fer la pujada cap a les Nou Creus el nostre cos reaccionà va renéixer l'alegria.

Eren més de les quatre quan arribàrem a aquest coll; seguidament baixàrem la pala fins al poble que s'estén a sota; allà ja estàrem més arrecerats. Ens posàrem els esquís per primera vegada aquell dia, i ràpidament baixàrem per la neu gelada fins al santuari de Núria on trobàrem els altres companys.

És una excursió molt interessant pels que senten les ascensions d'hivern.

LLUÍS ESTASEN

Horari: 2 h., Nou Creus; 1 h., coll de Porc; 50 m., Recó Gros; 50 m., bretxa dels Recons; 1 h. 05 m., Recó Petit; 40 m., bretxa; 15 m., Recó Gros; 30 m., coll de Porc; 40 m., Nou Creus; 30 m., Núria.

Ascensió de la «Cima Grande di Lavaredo» per la muralla nord

DE tota la regió dels Dolomites, potser els pics que disfruten de més popularitat són els tres cims di Lavaredo, del costat de Cortina d'Ampezzo, vila on ha tingut lloc el darrer Congrés Internacional d'Alpinisme. El cim més alt dels tres, s'aixeca fins ben a prop dels 3.000 metres (2.999), i constitueix el tipus clàssic de muntanya dolomítica. Nombrosos itineraris d'ascensió han estat descoberts en les seves vertiginoses parets, i diversos refugis, particularment el Zsigmondi, en faciliten l'ascensió.

L'any 1869, el conegut grimpaire Paul Grohmann, nomenat pels seus compatriotes, el Cristòfol Colom dels Dolomites, escalà per primera vegada el Gran Cim di Lavaredo amb els guies Innerkofler i Salcher per la paret sud.

És l'època de les grans conquestes alpines. Els muntanyencs no dirigeixen llurs passos sinó vers els cims de major importància. Ningú no pensa a ocupar-se d'ascensions menys importants com la Piccola o el Cim Oest di Lavaredo; aquest és conquerit deu anys més tard; la Piccola, l'any 1881, amb la qual conquesta s'obre el camp a l'alpinisme esportiu.

Poc abans de la Gran Guerra, els joves de la nova generació emprenen curses més arriscades i obren nous horitzons a la grimpada dolomítica. Dülfer, Fehrmann, Preuss, fan escalades tinguendes fins aleshores com impossibles. Després de la guerra Stösser, s'enfila al Cim Gran seguint un nou i magnífic itinerari per la paret oest.

No obstant, restava una banda desafiant els més ardits grimaires, la paret nord; i molts dels que l'havien examinada i estudiada en els seus més petits detalls, havien desistit d'emprendre una escalada que a tots semblava una follia.

Darrerament, l'any passat, ha estat vençuda la muntanya, també per aquest costat, per una cordada composta de tres guies del «Club Alpino Italiano»: Giuseppe i Angelo Dimai i Emilio Comici, que després de diverses exploracions per la muralla i d'innombrables dificultats han lograt assolir el cim cobejat. Els dies 11 i 12 d'agost els dedicaren a provatures, interrompudes sobtadament pel mal temps, que els obligà a baixar a corre-cuita amb l'ajuda de les cordes, les quals, però, deixaren posades per facilitar l'escalada els dies següents. Degut a quefers professionals, els guies Dibona i Verzi, i el fotògraf Ghedina, es veieren obligats a abandonar, i quedaren sols els tres esmentats anteriorment.

Ghedina fou l'autor de les fotografies que publiquem.

L'endemà, dia 13, a les 7 h., són al peu de la roca i es disposen a intentar de nou l'escalada, proveïts de 200 metres de corda, 90 pitons de diferents llargàries i gruixos, 40 mosquetons, 150 metres de cordeta, un sac de vivac i altres coses. Les serioses dificultats d'aquest primer tros els entretenen fins al punt que la fosca els sorprèn a mitja paret i han de quedar-se en un minúscul replanet assegurats a claus clavats a la roca per passar la nit, i gràcies al sac de dormir que portaven no senten el fred. El dia 14, a les 6 h. 15 minuts, ja estan drets (?), i després de 3 hores de dura escalada, però sense les dificultats anteriors, trepitgen el cim que durant quatre dies han procurat escalar.

Aquesta sortida ha estat únicament repetida pels germans Aschenbrenner de Kufstein, cordada aquesta d'excepció, acostumada

SANT CRISTOF

Cls. Schildknecht

SANT CRISTOF

CURS D'ESQUÍ

CURS D'ESQUÍ

Cls. A. Barólla

a les difícils curses en el Kaisergebirge, i formant part, un dels germans, de l'expedició alemanya al Kanchengjunga.

Transcrita literalment una part de la lletra tramesa pels Aschenbrenner a Giuseppe Dimai, el qual fou l'ànima de l'expedició. Diu com segueix: «Us felicitem, el mateix que als vostres companys, per haver portat a terme una de les més grans empreses alpines sobre roca, als límits de les possibilitats actuals d'escalada. Si hem de donar el nostre parer direm sincerament que es tracta de la sortida «límit», i la més difícil dels Alps...».

(Extret, en part, de la *Rivista del Club Alpino Italiano*)

Impressions personals de l'Arlberg

Vaig sentir parlar per primera vegada de l'Arlberg i de la seva escola, l'any 1930, a Superbagnères als esquiadors bascos que hi fan una estada anual. Parlaven de «fer l'Arlberg» o fer «l'Schneider». Es tractava del que els anglesos anomenen «tail wagging», o sigui, una sèrie de petits «christianies» a un costat i a l'altre. L'any següent, per Nadal, vaig estar uns dies a Suïssa, Gstaad, on els professors d'esquí pretenien que llurs ensenyaments eren també de l'Arlberg. Avui dia es pot dir, sense exageració, que no hi ha lloc ni llogarret d'esports de neu on els professors d'esquí, amb més o menys dret, no es diguin de l'Arlberg.

El meu desig d'aprendre d'esquiar amb el mínim de temps i de caigudes em decidí a anar a Sant Anton pel Nadal de l'any 1932. A la meua arribada, el poble no oferia gran animació; la temporada tot just començava. Malgrat els meus trenta-cinc dies d'esquí i el saber fer algunes parades, vaig ésser classificat de debutant cent per cent. La lliçó consistí, durant quatre dies, en fer «chasseneige» en línia recta; més tard començarem a virar a dreta i esquerra, però sense abandonar la posició «chasseneige» que és el que ells anomenen «schneepflugbogen». Finalment, un dia, després de la visita de Hannes Schneider, tinguérem autorització per a exercitar el «stembogen». Així continuarem fins que vaig haver de tornar a Barcelona. Havia pres dinou dies de lliçó, i havia sentit centes de vegades: *Pliez les genoux, Monsieur; Penchez le corps en dehors.*

Últimament he aprofitat les darreres vacances per tornar a

Sant Anton. L'afany de perfeccionar el meu estil i de tornar a veure els meus amics de l'any anterior m'haurien impossibilitat d'anar a un altre lloc de neu; m'hauria semblat una infidelitat canviar el simpàtic Sant Anton per qualsevol lloc on l'esquí és tan sols un pretext per a lluir vestits llampants.

Potser hi havia encara menys esquiadors que la darrera vegada; el poble estava gairebé desert. En agafar l'autobús que havia de conduir-me a Sant Christof vaig saludar Hannes Schneider. La seva simpàtica figura és una part integrant de Sant Anton; no es concebeixen l'un sense l'altre. Sant Anton, poblet abans totalment desconegut, deu la seva fama actual exclusivament a l'escola d'esquí.

A la meua classe no érem més que tres deixebles; dedicàrem el temps a practicar el «stemm-christiania». Era ja un curs més avançat, potser el quart. El fet d'estar en un curs més elevat em permeté observar els bons esquiadors. Em vaig convèncer ràpidament que la tècnica de l'Arlberg és gairebé desconeguda entre nosaltres. Hom té una idea deformada i falsa de les característiques de l'escola d'Hannes Schneider. Hom creu que el seu estil és poc elegant, que ajupir-se, esquiar amb els peus separats i no fer «telemarks» és tot. És cert que no es fan «telemarks», però també ho és que entre els esquís dels professors no passaria ni un cabell quan van en línia recta. Els «christianies» no es fan tampoc amb els esquís separats, excepte en circumstàncies especialíssimes de velocitat i neu. Respecte a la posició, els genolls molt endavant i el cos també; hom s'ajup solament en acabar el viratge. Un «stemm-christiania» acaba sempre plegant els genolls i abaixant tot el cos inclinant-lo cap a la vall.

Els esquís són una mica més amples que els noruecs, i conserven la forma clàssica. La fixació que està al mateix lloc que s'ha portat sempre, és l'antiga Huitfeld, perfeccionada amb talonera de molla. La corretja passa per dintre de l'esquí, però no queda tan obliqua com certes exageracions podrien fer creure.

La gran experiència dels professors els permet veure els més lleus defectes dels deixebles. Caigudes que hom jutja incomprendibles, són causades per faltes que el professor de seguida discrimina. Alguns d'ells arriben a fer els viratges paral·lelament als vostres, i us indiquen a cada moment el moviment que haveu de fer.

Hom treballà, en el meu curs, el matí la neu profunda, i a la tarda la neu dura; aquesta darrera, a una velocitat ja respectable. Els pendants són gairebé sempre més forts que aquells als quals estem

habituaats. El terreny és molt difícil. El que els austríacs anomenen «schusspum», o sigui, agafar la línia de pendent i aturar-se caient, no es podria practicar sense greu perill.

A les quatre, quan tothom torna cap al poble, hom veu unes llargues files de gent de totes les nacionalitats, que, precedides d'un professor, baixen lentament fent ziga-zagues, els esquís en «chasseneige», sense pressa, però, sense por. Al costat d'aquests, els «kanonen» precedits d'un Lucki, un Pfeiffer o un Rudel Matt (aquest, conegut pel film *Borrachera de nieve*) com unes veritables bales baixen a gran velocitat, amb elegància, sense moviments violents, descrivint corbes allargades. Schneider, que haurà observat des de qual-sevol lloc estratègic, potser us dirà, quan estareu prenent el te:—Téniéu la cama de fora estirada; us hauré de tornar a l'«stembogen».

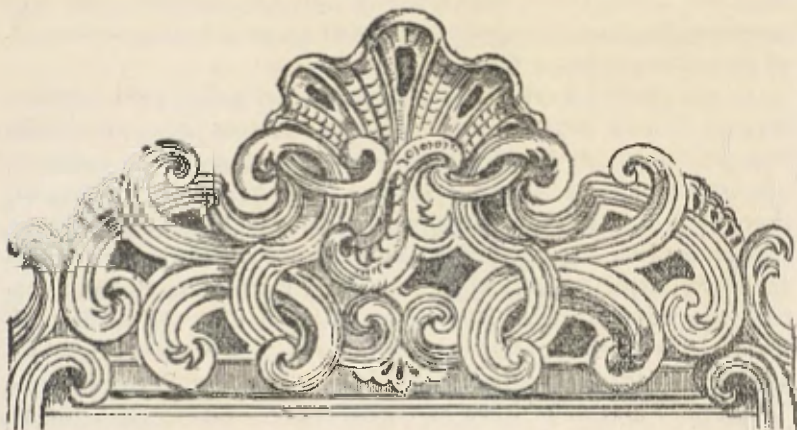
Als pocs dies de la meva arribada, el poble estava ple a vessar. Trenta professors donaven, amb prou feines, abast amb deu o vint deixebles cada un. Malgrat això, els serveis continuaven amb una regularitat i una disciplina digna d'ésser imitada. Ni a l'autobús ni a Sant Christof, al restaurant que hi ha tocant a l'ermita, l'aglomeració produïa desordre. No puc creure que el confort i l'acollida simpàtica que hom troba al Tirol, sigui enlloc superada. Citaré solament el cas de la Ulmer Hütte, distant una hora i mitja del camí per on passa l'autobús. Hom hi ha de pujar llenya i queviures a *dos d'homme*. Malgrat això, en arribar a dalt trobareu calefacció i quatre menús a escollir. A Sant Christof, una llarguíssima carta i les begudes més diverses, alcohòliques i no alcohòliques, satisfarien el més difícil *gourmet*.

* * *

Esperem que un dia al nostre Pireneu, on hi ha camps d'esquí comparables als més famosos, trobarem uns esquiadors que no hauran d'envejar res als millors, i un confort que ens permetrà reposar de les emocions i fatigues de la muntanya. Per obtenir aquest resultat, crec que l'única via a seguir és difondre l'esquí entre els habitants de tots aquells indrets on aquest esport es pot practicar. No fer ús de l'esquí, pel seu desconeixement, en els llocs que durant l'hivern queden incomunicats per la neu, representa un enderament del qual, en part, som responsables.

Donem, doncs, a conèixer l'esquí a tots aquells que, necessitant-lo, l'ignoren; no tardarem a recollir el fruit d'aquest treball.

ANTONI BARELLA

Hospital: Timpà

Comentari a l'Exposició de Tossa de Mossèn Josep Soler de Morell

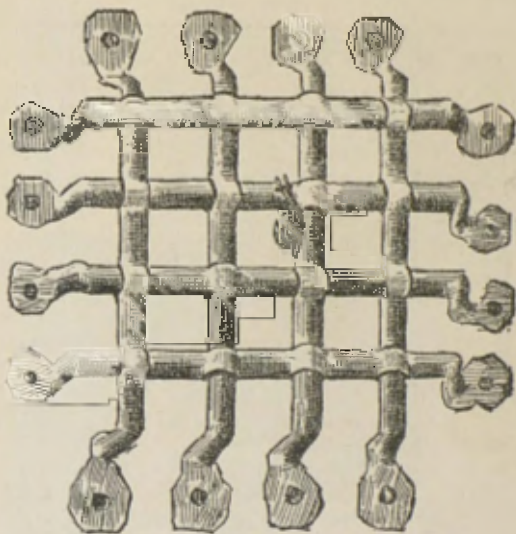
LA col·lecció de dibuixos i pintures de Mossèn Josep Soler de Morell, referents a la vila de Tossa, tenen per a nosaltres un especial interès, sobretot els dibuixos a la ploma, i més concretament els que poden agrupar-se dintre de la categoria de documents relatius a l'art popular, de la bellíssima vila de la Costa Brava.

Prescindim aquí de parlar del caire artístic de l'obra de Mossèn Soler de Morell, així com de la importància arqueològica dels treballs exposats, per parlar més detingudament d'aquest altre aspecte, menys brillant, però molt més íntimament lligat a la nostra vida i manera d'ésser.

Els treballs exposats són part d'un quantíons material, i per la sola mostra ja podem judicar que no ha escapat res a la saggia mirada de l'autor. Un resum dels assumptes, als quals es refereixen els dibuixos, és prou clar i demostratiu: un faristol i una cadira, policromats, d'una reculada centúria; uns calats miradors d'escala; aquelles espilleres característiques de les nostres cases de la riba de mar, que permeten defensar la porta de la casa tot i

estant a cobert; creus de ferro forjat, teieres forjades, interiors i foranes, picaportes, ferros de llosana de balcó i ferros de barana, reixetes-miradors, una d'elles d'un notable treball, fet senzillament amb vuit barrots forjats, entrecreuats els uns dintre dels altres. Alguns d'aquests bells ferros antics, són obra d'un artista local, el nom del qual és curosa-ment anotat: Àngel Veciana.

Els treballs de picapedrer també hi són ben representats, des de les creus de terme a les claus dels nervis de les voltes; les peanyes, unes llandes decorades, de cap al final de la divuitena centúria la major part i, en especial, hem de fer esment de les finestres, on resulta difícil un destriament just de l'art savi i del popular.

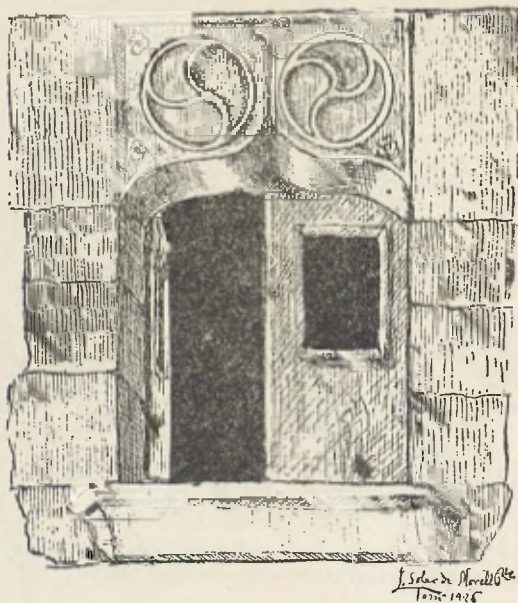

Reixa-mirador, de ferro forjat, a la portalada de Sant Grau, important pel cargol i lligament dels barrots

Hi ha una bellíssima finestra romànica, trigeminada, del segle XIII, actualment de la casa Rocamora, per bé que en altres temps era a Besalú, sobre la qual, si bé hem de celebrar que sigui conservada, no podem menys de doldre'ns que no quedés a la comtal vila, junt als murs que, durant molts anys, li feren companyia. ¿Quan acabarà aquesta desvalorització d'elements arquitectònics, i aquesta destrucció de les estructures dels antics edificis religiosos, civils i militars de la nostra terra?

De finestres gòtiques, n'hi ha de tipus molt diversos: entre el material exposat, un dels tipus clàssics és el que té feta la part alta amb dues pedres tornapuntades, treballades amb elegància, que formen un pseudo-arc conopial, obra, en general, dels picapedrers de Barcelona i Girona; d'aquest tipus són les de la casa del Governador i la de la casa Canals, totes dues en la Vila-vella. En una casa del carrer de l'Església, n'hi ha una, concebuda dintre

d'aquesta mateixa estructura, però amb una gran simplificació decorativa - per supressió del trilobat dominant i dels lobulats secundaris - en les parts de relleu pronunciat, mentre que les parts planes són decorades amb temes geomètrics de senzill traçat, tot el qual correspon a una època tardana, obra segurament d'algun artista local.

Finestra d'una casa del carrer de l'Església

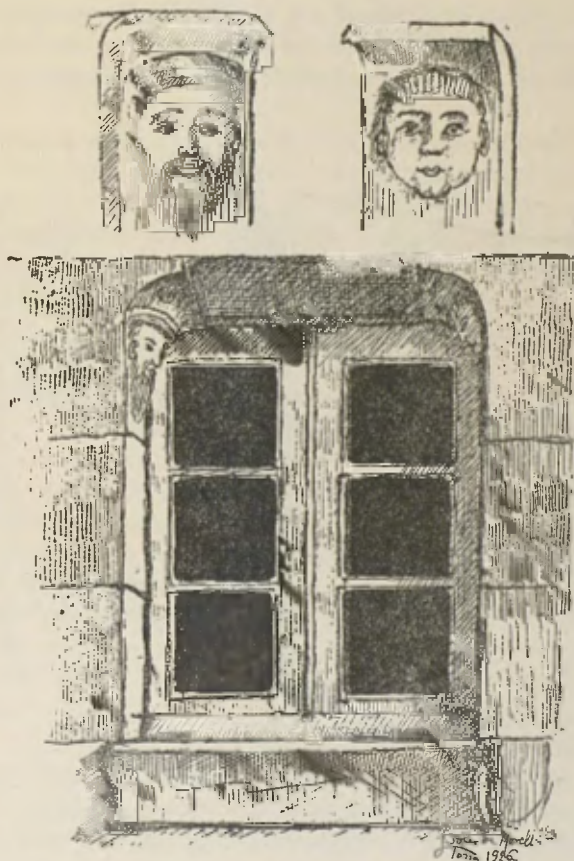
La finestra de «ca la Tuies Roig» de Vila-vella, és un bell exemplar d'un altre tipus gòtic-català, que té la part superior formada per tres pedres: dues cartelles o permòdols, que surten dels brancals, i sostenen la llinda, la qual queda d'una més reduïda llum. Les effigies del marit i de la muller estan esculpides una a cada una de les mènsules, i sembla talment com si la llinda completés el

simbolisme de la família, tot representant la fillada, que per moltes generacions es perpetua en el mateix lloc, i que dóna amb la seva permanència la fesomia pròpia al nostre poble.

Les finestres gòtiques de la casa Coure són d'un accentuat ruralisme: els temes ornamentals són pobres, i els motius han degenerat i estan lluny de les elegàncies de la tècnica dels homes bregats en l'ofici, originaris dels centres productors; però aquestes finestres tenen la ingenuïtat de llur manera senzilla d'ésser.

No acaben aquí els documents exposats que trobem d'interès, car fora del tema de l'art popular, trobem altres notes interessants, curosament aplegades per Mossèn Soler de Morell: el molí de vent fariner, del qual resta l'esberlada torre, amb la mola caiguda. Quants anys deu fer que aquest ocell ha plegat les seves ales! No

cal recordar que tota la terra de marina i àdhuc en terres de l'interior, en castells i poblats enlairats de Catalunya, on no es disposava d'importants corrents d'aigua, hi havia, en altre temps, aquests simpàtics molins fariners de vent. A cada setge de la ciutat de Bar-

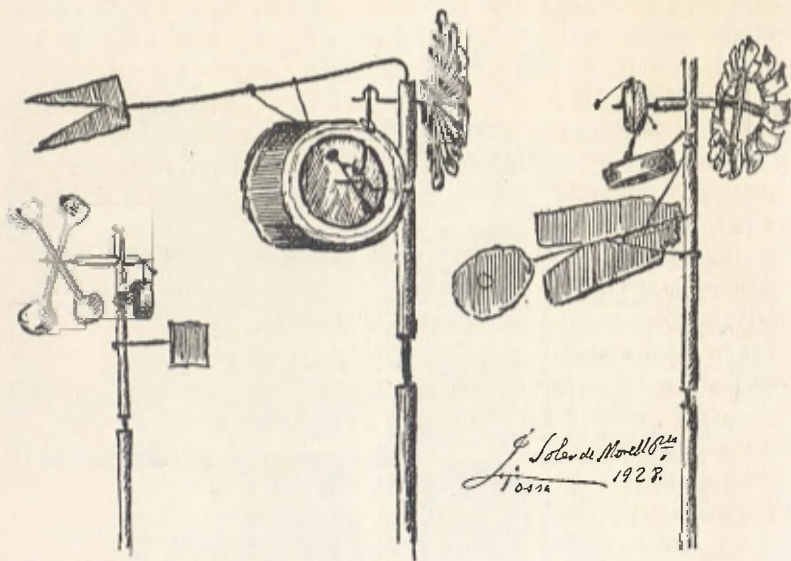
Finestra de ca la Tuies Roig a la Vila-vella

celona, els molins fariners de vent de dintre la ciutat eren aparamentats de nou. Ara, que els motors mecànics acaben d'abatre els últims que restaven a Mallorca, hom s'angunieja en pensar que la gent de l'esdevenidor no presumirà encertadament de què devien servir aquestes torres en els temps ancestrals.

Un altre document força interessant des del punt de mira folklòric, és el que representa els enginyers de la gent pagesa per a es-

pantar els ocells que es mengen les collites, consistents en aparells sorollosos, el funcionament dels quals està basat en el moviment que el vent dona a un rodet amb pales de molí de joguina.

Segurament que algú pensarà que això que nosaltres hem comentat d'aquella exposició, és sense transcendència. Però, per a nosaltres, i àdhuc segurament per al poble de Tossa, serà indiscutiblement una gesta transcendent i important. Ara que hom parla de la crisi de catalanisme, hem de pensar que és per aquí per on

Rodets espanta-ocells, enginyats per la gent del camp

nosaltres tornarem a retrobar-nos; i la gent del poble de Tossa que hagi vist, per exemple, el dibuix d'una creu de terme fet per Mossèn Soler de Morell, segurament que no serà mai d'aquella part de poble que, una nit d'aquest gener darrer, ha tirat a perdre la creu de les fonts de les Canelles, de Santa Coloma de Queralt, i amb ella l'última de les tres que en començar l'any 1932 tenia el poble de Santa Coloma.

D'aquí que ens plagui desitjar que Déu doni al dibuixant molts anys de vida per anar fent via per aquest bell camí emprès, el profit del qual ha d'ésser una deu de veneració arqueològica, de cultura i de ciutadania.

JOSEP DANÉS I TORRAS

Geleres quaternàries dels Pirineus llewantins

ELS cimalls pirenencs més enlairats fan de suport a geleres i congestes, la neu de les quals blanqueja tot l'any. Al vessant migjornenc, ben assolellat, les geleres s'estenen entre les crestes més altes i els 3.000 metres, mentre que al pendent francès, encarat al Nord, arriben a alçades menors. Les geleres septentrionals han tingut sempre, a causa de l'orientació, una major importància, car durant el període glacià arribaven uns 400 metres més avall que els del pendent català.

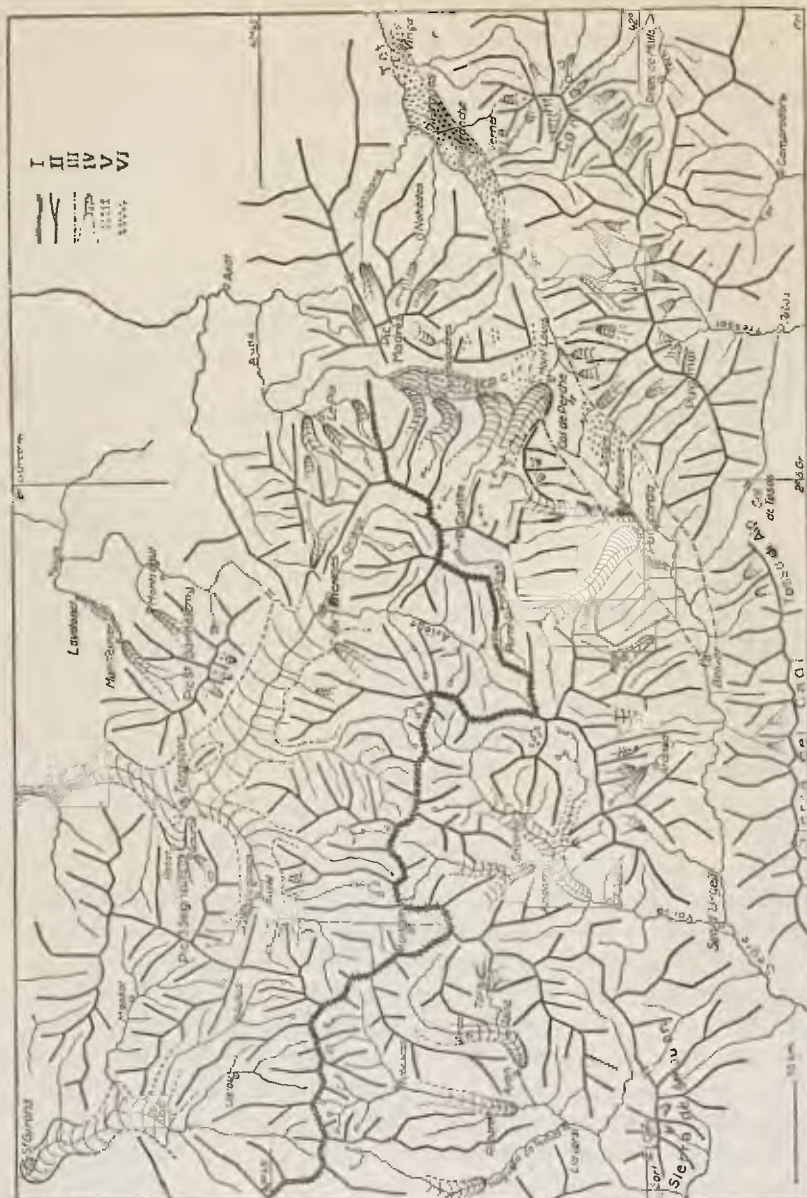
Amb tot, però, ni les geleres pirenenques més desenvolupades no arriben a constituir veritables llengües glaciàries de tipus alpí, encaixades entre les parets aplomades de les valls de perfil transversal en forma de U. Les nostres geleres ocupen solament les concavitats o els planells més enlairats, però sense arribar mai a la fondalada de les valls, són de tipus de geleres sospeses cobertes també per pirenenques.

Durant les oscil·lacions tèrmiques dels temps quaternaris les geleres s'ensenyoriren, en l'aiguavés migjornenc, dels massissos de més de 1.000 metres d'alçada, és a dir, ocuparen la major part de la zona axial pirenenca (Cadí, Puigmal, Canigó, Carlit, valls d'Aran, Andorra, etc.) (1). Ensems, geleres de tipus semblants recobrien la major part de les serralades hispàniques. No obstant i això, les geleres pirenenques foren sempre bastant limitades i hom és forçat a creure que llur acció erosiva no ha pogut ésser mai gaire intensa; àdhuc s'admet que la major part o almenys moltes de les valls que avui conserven llur fisonomia glaciària foren de bell antuvi valls fluvials que posteriorment les geleres quaternàries s'encarregaren de ribotejar tot adaptant-se al relleu creat primitivament per l'aigua.

Les geleres quaternàries deixaren a diverses alçades acumulacions detrítiques o *morrenes*, que els geògrafs han utilitzat per

(1) Nussbaum, *Die diluviale Vergletscherungen Pyrenäen*. 1928.

Extensió de les morrenes corresponents a la darrera glaciació en els Pireneus llevantins segons Nussbaum
(*Die diluviale Vergletscherung der östlichen Pyrenäen*)

1.—Carena principal dels Pirineus.
2.—Carenes secundàries.

3.—Límits de la depressió de Cerdanya.
4.—Gelera wurmiana.

5.—Terrassa.
6.—Les formacions glaciars més antigues.

a reconstruir el quadre del glaciariisme ibèric durant els temps quaternaris. Per a aquesta finalitat són especialment útils les morrenes terminals dipositades a l'acabament de la gelera, allí on la fosa del gel per mor de la temperatura obliga la gelera a deixar els materials que amb el seu moviment pausat ha anat arrossegant en la davallada. Recentment ha estat possible d'establir un valor aproximat d'aquest desplaçament per a la gelera de la Maladeta, gràcies que fa poc més d'un any que aparegué a Benasc, al peu de la gelera, el cadàver d'un guia que morí en 1823 enterrat per la neu entre les esclotxes del gel, el qual finalment l'ha tret a la superfície després de 107 anys.

D'un temps ençà les nostres coneixences sobre les geleres quaternàries han avançat considerablement.

Un geòleg alemany, Wolfgang Panzer, professor avui de la Universitat de Canton i bon coneixedor de les terres catalanes, s'ha ocupat en diversos treballs del glaciariisme pireneic. En 1926 publicava el seu primer estudi sobre fisiografia peninsular i feia un anàlisi detingut del curs mitjà i inferior de l'Ebre i dels seus afluents pireneics (1). Més tard publicà, també, altres treballs relacionats amb el mateix tema (2) i, finalment, aquest any darrer s'ha ocupat de les formacions glaciars de Cerdanya (3). Un dels aspectes que ha tractat millor és el de les relacions entre el ritme glaciari quaternari i les terrasses dels rius. És sabut que a cada període interglaciari, en augmentar la temperatura i sobrevenir el desglaç, els rius augmenten llur cabal i dipositen abundants sediments, còdols, sorres i argiles. Si després, amb un nou període glaciari, torna a disminuir la temperatura, disminueix el cabal del riu i aquest, lentament excava entre els materials que anteriorment havia dipositat, un nou llit més fons mentre deixa a banda i banda la capa de sediments o *terrassa* del darrer període interglaciari. Els rius catalans solen tenir diverses terrasses, quatre ordinàriament, que fins ara hom sostenia que corresponien a cada una de les quatre glaciacions quaternàries (siciliana, mindeliana, rissiana i wurmiana). Marcel Chevalier i Hernández Pacheco (E.), principalment, seguint aquest criteri, han assajat la cronologia de les

(1) W. Panzer, *Talentwicklung und Eiszeitklima im nordöstlichem Spanien*. Abhand. Senkenberg. Naturs. Ges. Bd. 39 Heft 2 Frankfurt am Main, 1926.

(2) W. Panzer, *Neogene Strandterrassen im Ebrobeken*. Sitzb. Bayr. Ak. math. nat. Kl. 1927.

(3) W. Panzer, *Die eiszeitlichen Endmoränen von Puigcerdà (Ostpyrenäen)*. Zeitschr. f. Gletscherkunde Bd. XX Heft 4/5, 1932.

terrasses dels rius espanyols, estudiades per San Miguel, Hernàndez Pacheco (F.), Dantin Cereceda, Marcet, Bataller, Solé, Font, etcètera. Val a dir, però, que un estudi seriós sobre les relacions entre les terrasses fluvials i les morrenes glacials resta encara per fer. Panzer enceta solament el tema que, en el que fa referència a Catalunya, tenim entès que serà completat per un deixeble de l'escola geològica universitària barcelonina. Froedin s'ha ocupat també, si bé amb una orientació distinta, de les formacions glacials de la vall de la Noguera Ribagorçana. Les seves conclusions són interessants, i en un treball en curs de publicació tractem de relacionar-les amb els resultats obtinguts en estudiar les terrasses del curs inferior de la Noguera Ribagorçana.

De tots aquests treballs resulten sobretot interessants per a nosaltres, dos de Wolfgang Panzer, el de conjunt sobre la vall de l'Ebre i el que principalment fa referència a Cerdanya. Creiem que la seva traducció al català pot ésser útil als estudiosos, i entenent-ho així el transcrivim gairebé íntegre.

LL. S.

Les morrenes terminals de Puigcerdà

(Pireneus orientals)

Les morrenes terminals d'una gelera quaternària, les restes de la qual foren, de bell antuvi, conegudes pels geòlegs, arriben dintre l'elevada i llarga depressió de Cerdanya, en els Pireneus llewantins, prop de Puigcerdà, la vella vila de la frontera espanyola, situada a la sortida de la vall del Querol.

Per ésser poc conegut, em sembla necessari plantejar novament el problema de la divisió i edat de les morrenes terminals de Puigcerdà i aclarir-lo amb l'aportació dels meus primers estudis (1924) i de les noves aportacions que he pogut realitzar a l'Est del Pireneu en 1927 i 1928.

El riu Querol, des de La Tor de Querol abandona la franja septentrional muntanyosa de Cerdanya, però abans d'entrar a la plana del Segre és acompanyat en ambdós costats, per espai d'alguns quilòmetres d'amplada, per turons i terrasses. Els edificis sostreuen de l'observació directa la filera de turons amb terrasses, les quals, junt amb la vila de Puigcerdà, ocupen l'Est de la vall del

Querol. En canvi, els turons de ponent d'aquesta vall són fàcilment accessibles i posats parcialment al descobert per l'acció erosiva de les aigües salvatges.

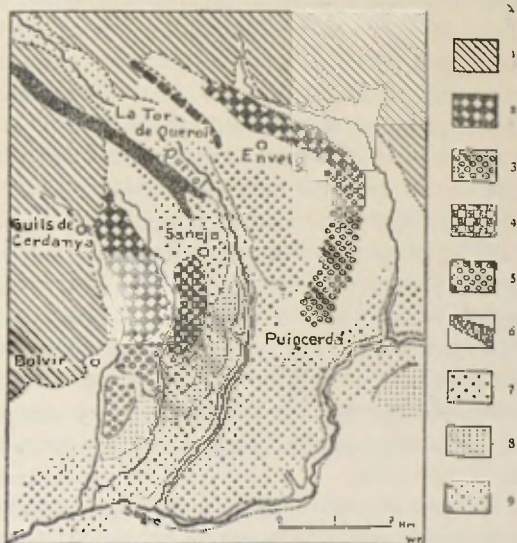
Allí prop s'aixeca el puig de Saneja o puig de Sant Martí, un turó amplament arrodonit, el qual porta la direcció N-S i té 1.285 metres d'alçada i al voltant de 130 metres damunt el nivell actual del riu Querol, el qual puig resta separat per un coll de la carena posterior que s'estén cap al N. Damunt la superfície de la carena afloren grossos blocs granítics isolats.

Els esmentats blocs granítics isolats de la superfície de la carena pertanyen a una capa superior de blocs rodats. Després d'aquesta troballa no pot caber ja cap dubte sobre la naturalesa morrènica de la carena, com així mateix ho indica una prova absoluta aportada per l'observació, car en el pendent Nord de l'esmen-

tada carena, per davant encara del començament de la filera posterior de turons, es presenta cap als 1.245 metres el substratum (pissarres paleozoiques buçant 50° al NE.) el qual forma una prominència suaument arrodonida, la major part de la qual està admirablement polimentada.

Des d'aquesta morrena cap al SW. en direcció a Bolvir, es desenvolupa clarament una terrassa d'alluvions inclinada cap al

Les formacions glaciars quaternàries dels voltants de Puigcerdà

- 1.—Zona muntanyosa.
- 2.—Morrena mindeliana (?).
- 3.—Terrassa mindeliana (?).
- 4.—Morrena rissiana.
- 5.—Terrassa rissiana.
- 6.—Morrena wurmiana.
- 7, 8 i 9.—Terrasses wurmianes superior, mitjà i inferior.

Segre, el qual la talla amb uns 50 metres de desnivell. La forma erosionada de la morrena i la seva continuació amb una terrassa de 50 metres em permeten, ja en 1925, precisar la seva edat com a pertanyent a la *penúltima* glaciació per comparació amb les morrenes de la gelera quaternària de l'Aragó (1). La gelera del Querol arribaria, per tant, en els temps rissians a una alçada de 1.200 metres damunt el nivell de la mar.

Al W. del puig de Sant Martí existeix un turó, el Serrat dels Fils, que és també una morrena, com es veu a la sortida del congost de sota el poble. Es tracta novament d'una aglomeració de blocs granítics arrossegats, d'un a dos centímetres de tamany, entre els quals hi ha, ordinàriament, junt a una massa fluida i fangosa, petits trossos de granit i, ocasionalment, també de pissarra. De vegades hom creu estar realment sols en presència d'un granit «in situ» profundament descompost, sobretot quan, com succeeix sovint, els contorns dels blocs granítics no són angulosos i la major part de la massa fluida fangosa és de sauló i per això blocs i lehm granític tenen el mateix color. Solament la presència de grossos blocs de pissarra, isolats, que assenyalen un arrossegament indica que es tracta d'una veritable massa transportada i permet, sense cap dubte, ésser interpretat com una morrena molt vella. És indubtable que el grau d'alteració és molt més accentuat que en la morrena també erosionada del puig de Saneja, la qual cosa permet suposar que la morrena del Serrat dels Fils és la més vella.

Només de l'observació morfològica també es desprèn un origen més antic per a la morrena del Serrat dels Fils. Comença a 1.385 metres d'alçada en els pendents de la vall del Querol, al N.NE. de Guils de Cerdanya. A aquesta alçada comença l'escampall de blocs que es desenrotlla ràpidament en el turó a llevant del poble. Els blocs de referència tenen de dos a tres centímetres de grandària i són de granit, mentre que el poble mateix, almenys la part superior, està edificat damunt les pissarres. Des del poble cap avall corre una valleta, la qual no pot ésser res més que el canal del costat extern del cos de la morrena i essent així és diferent del torrent del serrat de Peret que tant pel color com per la forma no és, evidentment, d'origen glaciària. Però, també en el costat intern de la morrena del Serrat dels Fils existeix una canal que el separa clarament de la morrena del puig de Saneja.

(1) W. Panzer, obr. cit. p. 155. 1926

Si existís cap dubte respecte la identificació de les formacions estudiades amb morrenes antigues, s'esvairia tot seguit en tractar de la magnífica morrena terminal de la Tor de Querol, al costat W. de la vall del Querol. La morrena presenta forta inclinació riu avall i envia una ramificació plana cap al mig de la vall, en la direcció de l'actual estació de la Tor de Querol, com a resta d'una morrena frontal, on acaba sobre una superfície de derrubis en la qual l'actual vall del Querol ha enfonsat el seu llit amb les seves terrasses més baixes. (A Saneja hi ha 15 metres de desnivell amb la terrassa més baixa). Riu avall encara augmenta una mica l'alçada relativa de la terrassa. En el pont que damunt del Querol hi ha a l'W. de Puigcerdà arriba a tenir 27 metres d'alçada damunt el llit del riu i en ella s'ha encaixat una altra terrassa de 12 metres en la qual, al seu torn, s'ha enfonsat el Querol amb una terrassa de 2 metres en ambdues ribes. És a dir, ací trobem novament el fet característic que de les morrenes terminals parteixen nivells de terrasses que es poden seguir riu avall. Aquestes terrasses es troben en tot el curs del Segre i, encara més enllà, al mateix Ebre. La terrassa de 50 metres assoleix a Balaguer, en sortir el Segre dels Pireneus, un important paper en el paisatge i l'acompanya fins a la desembocadura, a l'Ebre, a Mequinença. La terrassa de 27 metres es troba pertot arreu tant als Pireneus com a la depressió de l'Ebre, i les terrasses de 12 metres i de 2 metres troben llur correspondència per tot el Segre i Ebre gairebé fins a la seva desembocadura a la Mediterrània.

La frescor de la morrena de la Tor de Querol així com el seu curs damunt la terrassa de 27 metres assenyala, sense cap dubte, la darrera glaciació, la wurmiana. El fet que ella mateixa estigui tallada per altres nivells de dipòsits més joves significa que deu haver-hi estadis més moderns de la glaciació, que han de cercar-se riu amunt. A la sortida de la vall de Querol, però, cada cop és més clara la distinció entre morrenes joves i velles per la forma, posició i enllaç amb les terrasses corresponents.

La terrassa al·luvial de la plana de Puigcerdà es desenrotlla a partir de la vella morrena de l'Est d'Enveig, corresponent-se, per tant, admirablement amb les observacions fetes a l'altre costat de la vall del Querol (encara han de cartografiar-se les formacions glacials del territori francès al N. de Puigcerdà). Aquesta morrena fa parió amb la més antiga de les dues morrenes velles que hi ha a l'W de la vall del Querol. Si la morrena d'Enveig és de la mateixa edat no pot admetre's de cap de les maneres la correspon-

dència amb l'alçada de la terrassa de Puigcerdà a 80 metres damunt el llit del Querol. Això constitueix un argument en contra de l'edat més antiga de la morrena més externa, puix repetides vegades, tant en el Segre com en la conca de l'Ebre, trobem restes de terrasses a una altura corresponent.

No he pogut precisar si a l'Est del Querol ha existit el parió de la vella morrena interior de Saneja. És lògic suposar que una erosió tardana ho ha retocat, molt més tenint en compte que més amunt de Puigcerdà hi ha una gran extensió de derrubis wurmians. Entre quatre i cinc quilòmetres més amunt de Puigcerdà hi ha la morrena final wurmiana de la Tor de Querol amb l'escampall de blocs del pendent Est del Querol, però sense el terraplè morrènic tan admirablement conservat que hom troba, tal com hem vist, a ponent del riu.

A quina glaciació pertanyen els blocs erràtics assenyalats per Nussbaum al N. de Bourg Madame. Nussbaum mateix els té per anteriors al wurmià, malgrat que ell rebutgi l'opinió de Mengel, que les formacions glaciars d'Angustringa, Mont-Lluís i Formiguera corresponen a dues glaciacions.

Resultats i comparacions

Les formacions glaciars de Puigcerdà es divideixen en morrenes terminals i terrasses. Les morrenes velles apareixen per la forma i posició com turons amples i arrodonits amb alguns blocs de les morrenes joves, formant un terraplè de blocs, fresc i ben caracteritzat. Les morrenes velles són semblants, però el grau de descomposició dels seus acúmul·ls de blocs permet distingir clarament una morrena externa vella d'una morrena interna més jove, la qual resta separada de la vella pel canal de fosa de la gelera. Les morrenes joves són considerades com a *wurmianes*. De les morrenes velles, la més jove, és segurament *rissina*, i la més vella probablement *mindeliana*. En els temps rissians i mindelians (?) la gelera del Querol s'estendria per Cerdanya uns cinc quilòmetres més enllà que en el wurmià. La morrena vella acabaria als 1.200 metres i la jove als 1.300 damunt el nivell de la mar. Totes les morrenes es continuen per terrasses al·luvials; la més vella té uns 80 metres sobre el riu (Puigcerdà), la mitjana (rissiana) a 50 metres i la més jove (wurmiana) a 27 metres. La terrassa de la morrena moderna ha admès dues terrasses més, 12 i 2 metres, les quals,

probablement, corresponen més enllà, riu amunt, a estadis més joves de la gelera quaternària del Querol. Totes les terrasses es poden seguir per totes les conques hidrogràfiques del Segre i de l'Ebre.

Les morrenes velles estan reconegudes en el pendent espanyol del Pirineu solament fins a la vall de l'Aragón. Allí es troba també, grandiosa i erosionada, la morrena terminal amb escampall de blocs davant de quatre morrenes terminals del wurmià, fresques i ben delimitades, la distinció en l'edat es féu atenent solament a la forma. Igualment que a Puigcerdà, amb la morrena rissiana s'enllaça una terrassa de 55 metres i les morrenes joves es continuen per terrasses més baixes (20 i 7 metres). I ací també hi ha alluvions a 70 metres d'alçada damunt la vall, els quals es poden considerar perfectament com a pertanyents a una glaciació anterior (1). Les altres valls del Pirineu espanyol investigades fins ara no han aportat cap observació sobre morrenes antigues amb tot i que Obermayer, Froedin i Nussbaum han fet també alguns treballs aquests darrers temps. Crida l'atenció principalment, però, el fet que a la resta de serralades espanyoles, a excepció del Guadarrama, no s'ha trobat cap morrena antiga. Lautensach a la serra d'Estrela no troba més que petjades de dues glaciacions, no dubtant, però, que la serralada n'hagi tingut moltes més (2). Obermayer ha pogut trobar als Pics d'Europa la prova de dues glaciacions amb blocs erràtics angulosos procedents d'una acumulació de derrubis interglaciars damunt el sòl polimentat (3). No obstant no existeixen morrenes de les primeres glaciacions. Tampoc al Sud, a Serra Nevada, no s'han trobat fins ara restes d'una glaciació ante-wurmiana (4). La serra de Gredos, serralada divisòria de les Castelles, tampoc no mostra cap resta de velles morrenes (5); i finalment, hem d'acceptar sense cap dubte que la serra del Guadarrama, anteriorment a les morrenes modernes, lluí ben desenvolupades velles morrenes que Obermayer ha donat a conèixer amb

(1) W. Panzer, obr. cit. p. 151. 1926.

(2) H. Lautensach, *Eiszeitstudien in der Serra da Estrela (Portugal)*. 2. G. Glikde, XVII, 1929, p. 385.

(3) H. Obermayer, *Estudio de los glaciares de los Picos de Europa*. Trab. Mus. Nac. Cienc. Nat. Ser. Geol. 17, Madrid, 1914, p. 34.

(4) H. Obermayer, *Los glaciares cuaternarios de Sierra Nevada*. Trab. Mus. Nac. Cienc. Nat. Ser. Geol. 17, Madrid, 1916. p. 71.

(5) H. Obermayer, *Contribución al estudio del glaciarismo cuaternario de la Sierra de Gredos*. Trab. Mus. Nac. Cienc. Nat. Ser. Geol. 14, Madrid, 1916, p. 39.—O. Schmieder, *Die Sierra de Gredos*. Mitt. Geogr. Ges. München X, 1915.

tot detall, tant gràficament com per escrit (1). Arriben uns 100 metres més avall que les morrenes wurmianes i són en llur major part el doblement desenvolupades. La seva forma i sobretot el seu estat de conservació coincideixen exactament amb les morrenes antigues de les geleres del Querol i de l'Aragón que hem trobat al Pirineu.

Les relacions entre les morrenes glacials i les terrasses al·luvials, desgraciadament, no han estat estudiades enlloc més fora del Pirineu. Als Pirineus mateix es desenrotllen tres terrasses a la proximitat de la gelera del Querol, al costat N. de la vall de l'Ariège, les quals, segons Nussbaum, corresponen amb tota probabilitat a les diverses terminacions de la gelera de l'Ariège durant les darreres glaciacions (2). Més enllà, riu amunt, es troben encara morrenes de retrocés. La similitud de condicions d'aquestes tres terrasses de la vall del Querol a 2, 12 i 27 metres damunt del riu a Puigcerdà és totalment imputable als temps wurmians, si bé solament la més superior d'aquestes terrasses està en connexió immediata amb l'arc de morrenes finals de la Tor de Querol. Froedin ha descrit, també de la vall del Noguera Ribagorçana, diverses morrenes terminals wurmianes cap als 1.300 i 1.200 metres (3).

Les observacions de la regió de Puigcerdà i la seva comparació amb la resta de glaciacions quaternàries de les serralades de la Península ibèrica assenyalen de nou, en tot cas, que la manca de morrenes antigues en la major part de les muntanyes no representa cap prova per a l'existència d'una sola glació. Però, això indica també, d'altra banda, novament, la gran importància de les terrasses fluvials per estar en connexió estreta amb els canvis climàtics dels temps glacials, i també per les indicacions que poden proporcionar sobre l'evolució de les valls allí on no pugui fer-se l'enllaç de les terrasses amb les morrenes glacials.

WOLFGANG PANZER

Nota preliminar i traducció de Ll. Solé i Sabarís.

(1) H. Obermayer i J. Carandell, *Los glaciares cuaternarios de la Sierra de Guadarrama*. Trab. Mus. Nac. Cienc. Nat. Ser. Geol., 19, Madrid, 1917.

(2) F. Nussbaum, *Die diluviale Vergletscherung der östlichen Pyrenäen*. Geogr. Zeitschr. 34, 1928, p. 388.

(3) J. Froedin, *Glaciala Former i Pyreneerna*. Svensk. geografisk Arsbok, 1927, p. 146.

CRÒNICA

CENTRE

L'HORA D'ESTIU.—Com en anys anteriors, el CENTRE s'ha captivat de la conveniència que sigui implantada l'hora d'estiu a Catalunya, i a l'efecte ha pres part a la informació pública oberta pel Departament d'Economia i Treball del Govern de la Generalitat, adduint-hi els raonaments amb els quals de tant de temps la recolza.

L'INCENDI A LA TOMBA DE MACIÀ.—Amb motiu del fet vandàlic comès a la tomba de l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya, senyor Francesc Macià, el CENTRE s'adreça al nostre Govern fent constar la seva enèrgica protesta.

OBITUARI.—Darrerament el CENTRE ha sofert la pèrdua del soci senyor Francesc Fàbregas i Mas.

Trametem a la seva apenada família el nostre sentit condol.

OBITUARI. LA MORT DEL SENYOR RUIZ I PORTA.—Amb ocasió del traspàs del que fou President del CENTRE, senyor Joan Ruiz i Porta, la Junta Directiva, en sessió del dia 3, adoptà els següents acords:

Que el vinent dia 4, amb motiu de celebrar-se els funerals del senyor Ruiz i Porta, es posi la bandera a mig pal.

Publicar al BUTLLETÍ DEL CENTRE un article necrològic i el retrat del senyor Ruiz.

Que el President, senyor Pau Vila, i el senyor Maspons i Anglasesell visitin la família en nom del CENTRE i de la Junta Directiva, per tal de donar-li el condol.

Secció de Fotografia

EXCURSIÓ I SESSIONS DE PROJECCIONS.—Durant aquest mes la Secció de

Fotografia ha fet una excursió a Santa Maria de Besora, Llaers i la Farga.

També ha celebrat les seves acostumades sessions de projeccions explicades, el dia 8, a càrrec del senyor Lluís G. Olivella sobre *París*, i el dia 22, a càrrec del senyor Delmir de Caralt i senyora Pilar de Quadras, sobre *Europa Central*.

Secció d'Esports de Muntanya

SIGMUND RUUD A LA MOLINA.—La Secció d'Esports de Muntanya volgué donar solemnitat esportiva al programa de reunions d'enguany amb motiu del XXV aniversari de la seva fundació. I ho aconseguí amb escreix amb l'exhibició del campió i recordman mundial de salts senyor Sigmund Ruud. La vinguda d'aquest renomnat campió noruec a les nostres pistes ha fet que el món internacional de l'esquí girés la seva vista cap a nosaltres i s'enterés del molt que posseïm en les nostres muntanyes a propòsit per als esports d'hivern. A les nostres pistes cap esdeveniment no havia desvetllat tant d'interès com la vinguda de Sigmund Ruud; la qual cosa fou causa que el diumenge dia 11 de març, fossin molts els esquiadors de tot Catalunya que es traslladaren a la Molina per fruit d'un espectacle fins aleshores insòlit. L'actuació de Sigmund Ruud entusiasma el públic reunit al voltant del trampolí de Font Canaleta. Salts de 38 metres no s'havien aconseguit en aquesta banda dels Pireneus. En els salts de Ruud, però, no solament són importants els metres saltats, sinó també l'estil únic i inconfundible. Junts Sigmund Ruud i Hans Teichner aconseguiren en un salt doble 32 metres, el qual reproduí l'entusiasme entre els concurrents.

RESULTATS DE LES CURSES D'ESQUÍ.— La temporada d'esports de neu ha estat pròdiga en esdeveniments esportius. L'abundància de la primera matèria i la repetició de les nevades ha permès que el programa traçat de bell antuvi pogués realitzar-se completament. Després d'uns anys no massa favorables per als esquiadors, enguany hom ha pogut esquiar a pleret. Ens hem calçat els esquís a la primeria de novembre i des de llavors, setmanalment, la legió d'adeptes s'ha engruixit fins arribar a unes realitats que fan goig i que causen plena satisfacció. A més, a la nostra Secció es dona la rara coincidència que els ja consagrats en altres anys segueixen entrenant-se amb aquella bona fe i millorant les seves marques. Junt a aquests actua un estol de jovenalla prometedora. A tots ells, als nostres corredors d'abans, als d'ara i als de demà, el sincer agraïment de la Secció per llur obra continuada. Dels esportius la Secció n'espera molt, i, especialment d'aquesta joventut que s'ha lliurat al noble esport de l'esquí amb totes les seves forces, i posant-hi tota la il·lusió. Que per a ells sigui la glòria del futur.

Les diferents proves que darrerament han tingut lloc són les següents:

Prova social femenina

2 de febrer, a la Molina

1	C. Armangué . . .	17 m. 43 s.
2	M. Josefa Matheu . .	19 » 59 »
3	M. Bertomeus de Domènech . . .	20 » 02 »
4	C. Sabadell . . .	20 » 34 »
5	E. Klaebisch . . .	20 » 48 »
6	M. Dolors Canals . .	21 » 37 »
7	P. Figueras . . .	21 » 25 »
8	N. de Quadras . . .	23 » 46 »

Una concursant es retirà.

Campionat de Catalunya (fons)

4 de febrer, a la Molina

Sobre un recorregut d'uns 14 a 15 quilòmetres tingué lloc aquest campionat, organitzat per la Federació Catalana d'Esquí. La prova fou guanyada novament pel nostre consoci

Ernest Mullor amb una marcada diferència sobre els altres. Els resultats tècnics són els següents:

			h.	m.	s.
1	E. Mullor	C. E. C.	1	19	24
2	M. Argueta	C. A. N.	1	23	21
3	J. M. Nubiola	C. E. C.	1	23	23
4	J. Andreu	»	1	23	32
5	E. Guasch	»	1	24	23
6	Ll. Ibars	C. A. N.	1	25	22
7	L. Marnet	C. E. C.	1	25	23

Els nostres consoci Pere Vives i Andreu Figueres obtingueren el 13 i 19 lloc, respectivament.

Classificació per equips:

- 1 CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.
- 2 Club Alpí Núria.
- 3 Club Muntanyenc Barcelonès.
- 4 Centre Excursionista Montserrat de Manresa.
- 5 Club Excursionista de Gràcia.
- 6 Centre Excursionista de la Comarca de Bages, de Manresa.
- 7 Centre Excursionista Vallès, de Sabadell.

Carrera social d'slalom

11 de febrer, a la Molina

Aquesta prova reuní 19 corredors i fou guanyada per Oriol Canals. La classificació fou com segueix:

1	O. Canals . . .	2 m. 12 s. 100 punt.
2	C. Bertrand . . .	2 » 13 » 99'22 »
3	E. Marsans . . .	2 » 16 » 97'03 »
4	Ll. Rigat . . .	2 » 17 » 96'36 »
5	X. Vilaró . . .	2 » 28 » 89'19 »
6	E. Bufill . . .	2 » 30 » 88'00 »
7	R. Beran . . .	2 » 33 » 86'28 »
8	E. Mullor . . .	2 » 35 » 85'17 »
9	J. Brunet . . .	2 » 35 » 83'54 »

i a continuació J. Barella, A. Figueras, J. Monjo, M. Albareda, M. Matheu, P. N. Vives, E. Bachs, J. Andreu, J. Bulto i E. Amatller.

Cursa internacional d'esquí fons

18 de febrer, a la Molina

Entre el gran nombre de curses d'enguany no hi ha dubte que la reunió internacional constituïa la prova cabdal del programa esportiu. Una reunió on els nostres esquiadors puguin posar-se en lluita amb elements nous, sempre és interessant i més en aquesta prova orga-

CURSA INTERNACIONAL DE FONS

18 de febrer de 1934

Copes: Oficina de Turisme de Catalunya
(Generalitat de Catalunya - Equips)i Atracció de Forasters
(Individual)

Classi- ficació	NOM DEL CORREDOR	Entitat a què pertany	Núm. del cor- redor	Hora de sortida	Hora d'arribada	Temps total
				m. s.	h. m. s.	h. m. s.
1	Eduard Savignac . . .	S. C. S. G.	42	20 30	1 33 21	1 12 51
2	Jean Arlaud . . .	S. C. T.	50	24 30	1 39 29	1 14 59
3	Enric Guasch . . .	C. E. C.	46	22 30	1 37 55	1 15 25
4	Manuel Argueta . . .	C. A. N.	48	23 30	1 40 56	1 17 26
5	Ernest Mullor . . .	C. E. C.	22	10 30	1 28 27	1 17 57
6	Angel Guerrero . . .	C. M. B.	31	15 00	1 34 23	1 19 23
7	Joan Andreu . . .	C. E. C.	28	13 30	1 33 22	1 19 52
8	Kurt Wittmann . . .	C. A. N.	11	5 30	1 25 52	1 20 22
9	Joan Torras . . .	"	37	18 00	1 40 50	1 22 50
10	Joan Roig . . .	C. E. C.	24	11 30	1 34 34	1 23 04
11	Henry Manaud . . .	S. C. S. G.	13	6 30	1 29 34	1 23 24
12	Rolf Monneusse . . .	C. A. N.	23	11 00	1 24 55	1 23 55
13	Josep M. ^a Nubiola . . .	C. E. C.	7	3 30	1 28 30	1 25 00
14	F. Champrenaud . . .	S. C. T.	12	6 00	1 31 16	1 25 16
15	Pierre Giralt . . .	S. C. F. R. C.	2	1 00	1 26 29	1 25 29
16	Lluís Ibarz . . .	C. A. N.	49	24 00	1 49 56	1 25 56
17	Pierre Crauset . . .	S. C. B.	21	10 00	1 37 28	1 27 28
18	Jean Babeau . . .	S. C. F. R. C.	15	7 00	1 34 37	1 27 37
19	Pere Vives . . .	C. E. C.	16	7 30	1 35 10	1 27 40
20	Georges Pujol . . .	S. C. S. G.	5	2 30	1 31 18	1 28 48
21	Andreu Figueras . . .	C. E. C.	27	13 00	1 41 50	1 28 50
22	Pere P. Agram . . .	C. M. B.	18	8 30	1 37 31	1 29 01
23	Francesc Planas . . .	C. E. Mont.	4	2 00	1 32 16	1 30 16
24	Francesc Ramia . . .	U. E. C.	9	4 30	1 35 11	1 30 41
24	Carles Mugnasqui . . .	C. M. B.	45	22 00	1 52 41	1 30 41
24	Alex Signorel . . .	S. C. T.	41	20 00	1 50 41	1 30 41
25	Henry Peyrano . . .	S. C. C.	44	21 30	1 52 24	1 30 54
26	Francesc Pàmies . . .	C. M. B.	26	12 30	1 34 40	1 32 10
27	Joan Barri . . .	C. A. N.	34	16 30	1 49 30	1 33 00
28	Kurt Ragaz . . .	S. C. M. N.	39	19 00	1 52 34	1 33 34
29	François Gaudin . . .	S. C. F. R. C.	43	21 00	1 55 05	1 34 05
30	Georges Armengaud . . .	S. C. G.	25	12 00	1 56 14	1 34 14
31	Enric Massana . . .	C. E. Mont.	35	17 00	1 52 36	1 35 36
32	Pierre Soler . . .	S. C. F. R. C.	40	19 30	1 59 25	1 39 55
33	S. Borràs . . .	C. E. G.	1	0 30	1 43 15	1 42 45
34	Jean Verdier . . .	S. C. F. R. C.	29	14 00	1 58 51	1 44 51
35	André Bery . . .	S. C. F.	36	17 30	2 05 07	1 47 37
36	Pierre Crauzat . . .	S. C. B.	21	10 00	1 37 28	1 47 38
37	Joan Prats . . .	C. E. Man.	6	3 00	1 50 56	1 47 56
38	Raphael Siré . . .	S. C. C.	8	4 00	1 52 27	1 48 27
39	Jaume Riera . . .	C. E. Mont.	47	23 00	2 05 55	1 48 55

Classificació per Entitats

1	CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA . . .	3 + 5 + 7 = 15 punts
2	Club Alpi Núria . . .	4 + 8 + 9 = 21 »
3	Ski Club Saint-Gironnais . . .	1 + 11 + 20 = 32 »
4	Ski Club Toulousain . . .	2 + 14 + 24 = 40 »
5	Club Muntanyenc Barcelonès . . .	6 + 22 + 24 = 52 »
6	Ski Club Font-Romeu-Carlitte . . .	15 + 18 + 31 = 64 »
7	Centre Excursionista Montserrat . . .	23 + 33 + 41 = 97 »

Sense classificació: Unió Excursionista de Catalunya, Club Excursionista de Gràcia, Club Muntanyenc Manresa, Ski-Club Catalán (Perpinyà), Ski-Club Montagne Noire, Ski-Club du Graulhet i Ski-Club Foixéen.

Jutges: Guiera i Vilaseca. Cronometrador: Josep Mullor.

nitzada entre els actes per a commemorar el XXV Aniversari. Això fou causa que el diumenge, 18 de febrer, es traslladés una gran gernació a la Molina. El que més frapà el públic reunit a Font Canaleta fou, sens dubte, la millora dels nostres esquiadors, especialment la dels nostres saltadors. Llur classe s'imposa d'una manera clara, i hom pogué apreciar el molt que amb poc temps han millorat. Els resultats tècnics són els de l'adjunt estat.

Campionat de salts

Copa «Uralita»

Amb el concurs internacional de salts s'inaugurà el nostre trampolí després de les darreres millores. Els jutges Dr. Arlaud, i senyors Vilaseca i Guilera establiren la següent classificació:

1	H. Teichner	C. E. C.	211,16 p.
2	Ll. Rigat	»	193,2 »
3	X. Vilaró	»	188,7 »
4	O. Canals	»	170,5 »
5	L. Marnet	»	166,3 »
6	B. Kraus	S.C.F.R.C.	158,6 »
7	C. Bertrand	C. E. C.	149,2 »
8	P. Giralt	S.C.F.R.C.	124,3 »
9	J. Boix	C. A. N.	94,0 »
19	F. Gaudin	S.C.F.R.C.	56,0 »

Cursa de salts interclubs

25 de febrer, a Núria

Aquesta prova, a la qual participaren els nostres saltadors, fou organitzada pel Club Alpí Núria. La classificació no pogué ésser més favorable a la nostra entitat, i fou com segueix:

1	Ll. Rigat	C. E. C.	221,0 p.
2	O. Canals	»	205,2 »
3	C. Bertrand	»	194,1 »
4	X. Vilaró	»	153,4 »
5	J. Boix	C. A. N.	150,4 »
6	E. Mullor	C. E. C.	132,2 »
7	M. Argueta	C. A. N.	93,0 »
8	R. Monneusse	»	64,1 »
9	P. Agram	C. M. B.	64,0 »
10	J. Monjo	C. E. C.	41,0 »

Campionat d'Espanya d'Esquí

1 al 4 de març, al Guadarrama

Per a aquest campionat la Federació Catalana d'Esquí seleccionà

l'equip català, del qual formaren part els esquiadors de la nostra entitat senyors Ernest Mullor, Joan Andreu, Carles Bertrand, Oriol Canals, Xavier Vilaró, Lluís Rigat, Enric Guasch i Josep M.ª Nubiola.

En el campionat de fons, guanyat per Enric Millán (Peñalara), Ernest Mullor obtingué el 9.è lloc, i Joan Andreu, el 12.è.

El campionat de salts fou força més competitiu per part dels nostres representants, els quals estigueren a frec d'emportar-se'n la victòria. Els salts de Vilaró foren executats amb un estil superior al del nou campió F. Candela (Peñalara), el qual, però, obtingué els beneficis de puntuació del salt més llarg. Vilaró obtingué el segon lloc, Rigat tot i estar lesionat el 6, Carles Bertrand el 7, Oriol Canals 8 i Ernest Mullor el 9, entre més de vint concursants. A més es corregué una cursa de baixada i *slalom* (combinada). En aquesta darrera cursa Carles Bertrand obtingué el primer lloc dels nacionals.

Cursa comarcal d'esquí

Trofeu: CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA (II any)

Copa: Josep M.ª Guilera

4 de març, a la Molina

Aquesta prova comarcal reuní un bon nombre d'inscripcions, la qual cosa s'ha de tenir molt en compte, ja que ens demostra que l'esquí ha entrat dintre les contrades muntanyenques de Catalunya. La classificació és com segueix:

1	J. Pagès	Berga	49 m. 11 s.
2	J. Solanas	»	50 » 50 »
3	J. Roqué	Manlleu	50 » 53 »
4	F. Pantebra	Vic	51 » 43 »
5	J. Gudiol	»	51 » 55 »
6	J. Mill	Alp	52 » 50 »
7	V. Roca	Vic	52 » 53 »
8	J. Badia	Berga	53 » 25 »
9	I. Montanyà	»	53 » 41 »
10	R. Vinyeta	Torelló	53 » 47 »
11	M. Surroca	Camprodon	55 » 09 »
12	M. Costa	»	55 » 33 »
13	P. Escobairó	Alp	56 » 00 »
14	J. Bartrolí	Vic	57 » 47 »
15	R. Rubio	Puigcerdà	58 » 16 »

i a continuació, J. Salaric, Torelló; J. Vilà, Vic; Ll. Safont, Berga; M. Garreta, Vic; A. Jorba, Vic; J. Vilarmau, Vic; J. Comella, Vic; A. Carulla, Camprodon; M. Surinyac, Camprodon; J. Orriols, Vic; I. Cò, Alp; J. Llambés, Puigcerdà; J. Rifà, Manlleu; O. Cases, Vic; F. Estabanell, Vic; E. Carulla, Camprodon; M. Molera, Berga, i Carme Nogué, Vic.

Classificació per equips (3 corredors):

1	Berga	temps total	2 h. 33 m. 26 s.
2	Vic	»	» 2 » 36 » 31 »
3	Camprodon	»	» 2 » 52 » 06 »
4	Alp	»	» 2 » 52 » 52 »

Campionat de Catalunya de salts

11 de març, a la Molina

El mateix dia que féu la seva presentació Sigmund Ruud, el notable saltador noruec, del qual parlem en nota a part, tingué lloc al mateix

trampolí el campionat de Catalunya de salts, sota l'organització de la Federació Catalana d'Esquí, i amb el següent resultat:

1	O. Canals	. . .	C. E. C.
2	Ll. Rigat	. . .	»
3	J. Boix	. . .	C. A. N.
4	X. Vilaró	. . .	C. E. C.
5	L. Marnet	. . .	»
6	C. Bertrand	. . .	»
7	P. Agras	. . .	C. M. B.
8	E. Mullor	. . .	C. E. C.

Curses de relleus per equips

i de parelles mixtes

Copes Secció d'Esports de Muntanya
18 de març, a la Molina

Els relleus d'aquesta prova estaven formats per equips compostos d'una senyoreta, un junior i un esquiador senior. Es reuniren nou equips i la classificació és la següent:

Equips		Temps parcials	Temps totals
1	Carmelita Armangué	20 m. 15 s.	1 h. 12 m. 16 s.
	Jordi Monjo	18 » 15 »	
	Josep M. ^a Nubiola (2 voltes)	33 » 46 »	
2	Montserrat B. de Domènech	24 » 41 »	1 h. 13 m. 00 s.
	Joan Bulto	16 » 12 »	
	Ernest Mullor (2 voltes)	32 » 07 »	
3	Carme Sabadell	22 » 15 »	1 h. 13 m. 53 s.
	Josep Olivella	17 » 26 »	
	Joan Andreu (2 voltes)	34 » 12 »	
4	Pilar Figueras	22 » 16 »	1 h. 20 m. 08 s.
	Esteve Bachs	19 » 09 »	
	Enric Guasch (2 voltes)	38 » 43 »	
5	Maria J. La Rosa	24 » 34 »	1 h. 22 m. 33 s.
	Francesc Arderiu	20 » 19 »	
	Carles Mugnasqui (2 voltes)	37 » 40 »	
6	Maria Rosa Castellort	30 » 10 »	1 h. 24 m. 30 s.
	Antoni Olivella	18 » 42 »	
	Magí Matheu (2 voltes)	35 » 38 »	
7	Núria Quadras	24 » 45 »	1 h. 24 m. 56 s.
	Joaquim Bofill	20 » 52 »	
	Pere N. Vives (2 voltes)	39 » 19 »	

Es retiraren dos equips. Fora de concurs, per haver-se retirat la senyoreta abans de l'arribada. El junior Oriol Canals emprà 15 m. 22 s. per fer el recorregut tal com corresponia a la seva categoria.

Després de la prova de relleus tingué lloc la de parelles mixtes. Aquesta, que té una tradició de fa molt de temps, reuní 26 parelles, i la classificació fou com segueix:

1	Maria Josepa Matheu - Carles Bertrand		9 m. 18 s.
2	Carmelita Armangué - Josep M. ^a Nubiola		9 » 37 »
3	Mercè Thornberg - Ernest Mullor		10 » 08 »
4	Glòria Ros - Xavier Vilaró		10 » 16 »

5	Anita Martí d'Urgell - Josep M. ^a Urgell	10 m. 18 s.
6	Elvira Klaebisch - Alfred Klaebisch	10 » 23 »
7	Pilar Figueras - Lluís Matheu	10 » 42 »
8	Núria de Quadras - Pere N. Vives.	10 » 47 »
9	Carme Sabadell - Joan Andreu	11 » 09 »
10	Maria Dolors Canals - Joan Bulto	11 » 22 »
11	Roser Guarro - Arístides Vallès	11 » 42 »
12	Maria Molins - Narcís Giralt	11 » 45 »
13	Pilar La Rosa - J. M. Ros	12 » 04 »
14	Maria Rosa Castelltort - Magí Matheu	12 » 27 »
15	Montserrat Bartomeu de Domènech - Francesc Domènech	12 » 41 »
16	M. J. Gasau - Josep M. ^a Ferran	12 » 43 »
17	Conxa Pla - Joan Vives	13 » 03 »
18	Maria Antonia Guarro - Jordi Mata	13 » 24 »
19	Camila Pla - Emili Amatller	13 » 52 »
20	Lluïsa Pla - Lluís Carles	14 » 45 »
22	Elena Ibars - Antoni Vila	15 » 16 »
22	Mercè Pulit - Carles Mugnaschi	15 » 19 »
23	Maria Lombard - Manuel Bertrand	16 » 14 »
24	Mariona Guarro - Joaquim Pla	

Les altres parelles es retiraren.

Campionats de Catalunya de baixada i de slalom

25 de març, a Nou Creus

Cada dia prenen més importància les proves de baixada i *slalom*. La forma de les nostres muntanyes permet que aquestes proves alpines puguin tenir el seu marc apropiat, i és d'esperar que cada dia seran més els adeptes d'aquesta especialitat de l'esquí. La prova, tal com correspon a un campionat de Catalunya, fou organitzada per la Federació Catalana d'Esquí, i es corregué als vessants de Nou Creus. La sortida fou donada als 60 participants a sota de la collada de Nou Creus, i aproximadament a l'altitud de 2.650 metres. El recorregut era d'uns quatre quilòmetres i la diferència de desnivell d'uns 650 metres.

La classificació fou la següent:

1	E. Mullor	C. E. C.	5 m. 12 s.
2	R. Monneuse	C. A. N.	6 » 21 »
3	M. Argueta	»	6 » 27 »
4	O. Canals	C. E. C.	6 » 49 »
5	C. Bertrand	»	6 » 59 »
6	L. Marnet	»	7 » 01 »
7	G. Carandini	»	7 » 04 »
8	J. Boix	C. A. N.	7 » 10 »
9	E. Bufill	C. E. C.	7 » 14 »
10	G. Wintsch	»	7 » 19 »
11	J. M. ^a Nubiola	»	7 » 34 »
12	R. Camps	C. E. G.	7 » 53 »

13	J. Monjo	C. E. C.	7 m. 54 s
14	A. Figueras	»	7 » 57 »
15	Ll. Carles	»	8 » 11 »
16	F. Rovirosa	A. E. P.	8 » 20 »
17	M. Matheu	C. E. C.	8 » 25 »
18	Ll. Rigat	»	8 » 40 »
19	J. Bultó	»	8 » 47 »
20	J. Roquer	»	8 » 49 »

fins a cinquanta classificats.

Els 20 primers classificats prengueren part en la prova de *slalom*, segons acord de la Federació, i el resultat d'aquesta prova, correguda entre el bosc de la Verge i el Pla de la vall de Núria, amb la mateixa arribada que la cursa de baixada, és el següent:

1	C. Bertrand	C. E. C.	1 m. 50 s.
2	E. Mullor	»	1 » 59 »
3	J. Bulto	»	2 » 11 »
4	L. Marnet	»	2 » 16 »
5	J. M. ^a Nubiola	»	2 » 17 »
6	M. Matheu	»	2 » 23 »
7	Ll. Carles	»	2 » 25 »
8	E. Bufill	»	2 » 25 »
9	J. Monjo	»	2 » 29 »
10	R. Camps	C. E. G.	2 » 33 »
11	G. Carandini	C. E. C.	2 » 35 »
12	J. Roque	»	2 » 45 »
13	A. Figueras	»	3 » 35 »

Hom establí el resultat de la prova combinada de baixada i *slalom* corresponent al campionat de Catalunya de descens. Aquest és com segueix:

1 E. Mullor	C. E. C.	192,30 p.
2 C. Bertrand	»	174,63 »
3 L. Marnet	»	154,85 »
4 J. M. ^a Nubiola	»	148,41 »
5 E. Bufill	»	147,60 »
6 G. Carandini	»	144,56 »
7 J. Bulto	»	143,10 »
8 Ll. Carles	»	139,48 »
9 J. Monjo	»	139,38 »
10 M. Matheu	»	138,63 »
11 R. Camps	C. E. G.	137,78 »
12 J. Roque	C. E. C.	125,62 »
13 A. Figueras	»	115,57 »

Secció d'Arqueologia

EXCURSIÓ A L'ANTIC PRIORAT DE SANT PERE DE CLARÀ, ORRIUS I ARGENTONA.

—La Secció d'Arqueologia portà a terme aquesta excursió el dia 25 de febrer últim. L'objecte principal fou visitar la restauració de l'antiquíssima església de Clarà, motivada per la reinstal·lació en la mateixa del culte catòlic, després de prop de dues centúries d'estar desafecta al servei litúrgic. Es deguda aquesta bona obra al senyor Figueras, propietari de la masia «can Marc del Priorat», que té annex l'esmentat monument religiós.

Ja de temps, donà a conèixer la interessant església de Sant Pere de Clarà, el nostre consoci senyor E. Canibell, el qual féu una visita a l'esmentat lloc el dia 16 de novembre de 1877 (1). D'ella diu «que restava coberta d'herbam la deserta església, convertida en estable». La descripció que en fa el nostre antic company concorda amb la disposició de l'edifici, al qual novament se li ha retornat el seu primitiu aspecte, d'un tipisme sumament interessant.

Es d'una nau, de planta rectangular, orientada de llevant a ponent, amb la porta ogival d'ingrés a migjorn, coberta amb teulada sostinguda per bigues de fusta. Els murs de la nau són de pedra de granit, molt grollerament treballada, que li donen un aspecte de gran rusticitat, que contrasta amb l'aparell de les portes de l'absis, cobert amb volta

apuntada. La pobresa del material fa sospitar que tal vegada deuria ésser decorada amb pintures murals de les quals, però, no queda rastre.

En la restauració s'han aprofitat tots els elements antics, especialment la taula de pedra de l'altar, amb el pilar que la sosté; un sepulcre osscri, sense inscripció ni ornamentació; i, el que dóna un interès excepcional, és haver-se recobrat una lapideta que conté dues ratlles on es llegeix textualment:

† BAO QVI ISTO DO
MO ADIFICABIT.

que hom creu que data del segle ix, i revela no solament el nom del fundador sinó l'època en què fou bastida, com ho sembla indicar el tipus de les lletres.

Per a comoditat dels excursionistes, el senyor Figueras disposà que es resés missa en arribar aquests a Clarà. Se celebrà de cara al poble, i amb els ornaments propis de les tradicions i la litúrgia antiga. Foren uns moments de profunda emoció el mode i l'ambient en què tingué lloc l'acte sagrat.

Es visità, també, la casa, obra del segle xvi, restaurada i modernitzada amb gust exquisit.

Seguidament, anaren a Orrius per visitar l'església. Aquesta és del segle xviii i s'hi conserven un interessant retaule de darreries del segle xv i d'altres del xvii, especialment el de l'altar major.

De retorn, per Argentona, es visità l'església parroquial (x-xvi) que conté a l'altar major el conegut retaule, obra del segle xv, en les seves darreries (fa una trentena d'anys) restaurat, i la trona, bella obra de talla renaixentista.

Des d'ací donem les gràcies més sinceres al senyor Figueras, el qual, amb exquisita amabilitat, atengué els nostres consocis, així com també als nostres companys Gallardo i Careres, que organitzaren tan interessant excursió.

C.

Secció de Cinema

LES NOSTRES SESSIONS.—Dedicades les del dijous al III Concurs, aques-

(1) *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, Vol. I. 1876-1877, pàgina 134 i següents.

ta Secció ha proseguit les sessions foranes. El dia 2 anà a Vilanova, organitzada pel Foment del Treball; el dia 27, a l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya, i el 31, a la Unió Industrial de la nostra ciutat.

III CONCURS CATALÀ DE CINEMA AMATEUR.—S'ha clos l'admissió de films amb una participació nodridíssima, que confirma l'èxit iniciat en els concursos anteriors. La qualitat dels films presentats, pel que es desprèn de la primera sessió del dia 22 de març, és afalagadora. Els títols dels lemes, alternant amb els arguments, deixen preveure una majoria de films d'excursionisme, viatge, folklore, documentals, etc., que ens demostren que el cinema

amateur català està orientat en un sentit que no pot ésser més agradable. Com de costum, en acabar el Concurs es farà una sessió pública, la qual no dubtem de recomanar a tots els socis.

La col·laboració forana ha estat enguany més nombrosa; hi participen films madrilenys, anglesos, francesos, belgues i austríacs.

Es tal la confiança que inspira la vàlua dels nostres cineistes, que l'«Institute of Amateurs Cinematographers» d'Anglaterra, tot i no conèixer la producció presentada al Concurs, ens ha encarregat que, a les seves costes, vulguem trametre-li còpies dels millors films premiats, per destinar-les a la seva Cinemateca.

BIBLIOGRAFIA

GUIA DE LES GAVARRES.—Per la premsa ens hem assabentat que el Grup Excursionista i Esportiu Gironí treballa en la redacció d'una guia de les muntanyes partioneres que afecten les dues comarques septentrionals i costeres de Catalunya. El fet que no hi hagi cap guia d'aquelles contrades fa que esperem amb veritable desig el resultat dels treballs dels nostres companys en excursionisme.

HUBERT MUMELTER.—*Ski Fibel*.

Un nou llibre d'humorisme a base dels esquís. Un humorisme totalment oposat al francès de Samivel en —10°. L'autor d'*Ski Fibel* escriu en vers l'abecedari de l'esquiador (masculí i femení), intercalant nombroses il·lustracions acolorides, senzilles, justes, ridiculitzant francament tot el que n'és digne (i no li manca pas tema ni traça).

És una mena d'auca monumental, en forma de llibre, i pel caràcter de la publicació, una novetat editorial. Celebraríem que a casa nostra es publicuessin coses semblants, perquè fóra el signe d'una activitat edi-

torial que ara per ara no apunta per enlloc.

El vers no pot tenir cap caràcter heroic, ni pretensió de passar a la posteritat; és més aviat la cantarella infantil de l'ensenyament escolar antic, però en passar revista de les activitats, procediments i manies dels esquiadors atrapats en l'ambient internacional de les grans estacions d'hivern, pica a fons. L'humor a part, demostra l'autor un coneixement de la matèria prou profund per lliurar-se de les idees corrents, i, emprant les expressions de cada dia, posa els vicis i pretensions a rel·luir.

Les il·lustracions, infantils en forma i color, són fetes dintre d'una tècnica sovint desconeguda en els artistes. És una font d'humor, inestroncable. És una sàtira agradable i ben presentada

A. C.

CLUB ALPIN FRANÇAIS.—*Manuel d'Alpinisme*.—Amb la col·laboració del Groupe de Haute Montagne.—2 volums.—1934.

L'aparició d'aquest manual era esperada amb molta curiositat, per

estar anunciat de fa temps. La publicació no minva aquesta curiositat, més aviat la fa augmentar, i és així com poden llegir-se a plaer les 700 pàgines dels dos volums.

Malgrat el nom de manual assignat al llibre, li pertocaria més aviat el d'Enciclopèdia per la manera com és plantejat i realitzat. El contingut total ve dividit de bon principi en dues parts, científica i tècnica, i cada una d'aquestes en capítols separats on cada col·laborador descabdella els seus coneixements amb bon mètode i amenitat dins el quadre assignat en el repartiment. Potser aquesta intervenció múltiple d'autors fa duplicar en certs llocs els temes en ésser represos per un altre col·laborador.

En el primer volum la part científica presenta la formació de les muntanyes, els fenòmens que hi han intervingut, les variacions naturals dels agents atmosfèrics, la fauna, flora, habitació, topografia, fotografia, història de l'alpinisme a França i una descripció dels principals massissos de muntanyes franceses i d'algunes colònies. La meteorologia, amplament descrita, posa al seu lloc la importància potser massa descuidada en què hom l'ha tingut fins al present, com a estudi científic, per

part dels alpinistes. Naturalment, que l'extensió dels temes tractats, dins la limitació d'un volum regular, s'ha de ressentir de manca d'espai, però el sistema de vulgarització prescindint dels coneixements primaris, treu l'enfarfec de les obres fetes amb intencions purament científiques. L'alpinista d'una preparació mitjana comprendrà el text sense vacil·lacions.

La segona part, la tècnica de l'alpinisme, és més subjecte de coneixement per part dels lectors. Basant-se en les nombroses obres i articles de revista apareguts, es passa a descriure els mitjans de què disposa l'alpinista per a circular per la muntanya, amb molta claredat i precisió. Molt posat al dia, no dóna tampoc massa importància a les novetats.

Aquesta obra quedarà per molt de temps com l'enciclopèdia prèvia de l'alpinisme. Tocar cada tema amb major profunditat serà subjecte d'obres especialitzades o de tractats i articles en revistes. Alegrem-nos de la seva aparició. Tanmateix, trobar aplegats la gairebé totalitat d'aspectes referents a l'alpinisme en una sola obra, és una cosa molt meritòria i mereix ésser reconegut com cal.

A. O.

NOTICIARI

ELS MOSAICS BIZANTINS DEL «NÁR-THÈX» DE SANTA SOFIA DE CONSTANTINOBLA.—Donant una mostra de cultura i de comprensiva tolerància, les autoritats de la nova Turquia han autoritzat retornar a la llum els magnífics mosaics del temple que Justinià dedicà a la Sabiduria divina a la capital de l'imperi bizantí. A començaments del 1932, s'emprenghen els treballs a l'*esonártex* de Santa Sofia, per M. Thomas Whittemore, director de l'Institut Bizantí d'Amèrica. Com és sabut de tothom, durant el regnat d'Abdul Medjid fou manat que els mosaics que conte-

nien representacions sagrades de la religió cristiana fossin tapats amb una capa de calç; emblanquinat que, mercès a les disposicions del govern de la república turca, serà tret, i podran admirar-se i estudiar pels estudiosos i artistes les millors obres de mussivària que produí l'art bizantí. Mereix l'agraïment de tots els amics de l'art la resolució presa per l'Estat turc, en prescindir, respectant la llei universal del bon gust, dels preceptes corànics que prohibeixen les representacions humanes en la decoració dels edificis. D'avui més, per tant, podrà admi-

rar-se el superb mosaic que figura l'emperador bizantí Lleó VI el Savi adorant Jesucrist, el qual figura assegut en sumptuosa *sede majestatica*, flanquejat pels bustes de la Santíssima Mare i d'un àngel, superba composició que decora la lluneta d'un dels ingressos del temple, del segle IX, únic mosaic de l'època macedoniana fins ara conegut. Es confia que en seguir les obres empreses nous exemplars de meravella seran retornats a la contemplació de tot-hom.

C.

UNIO INTERNACIONAL D'ASSOCIACIONS D'ALPINISME.—Aquesta Unió, radicada a Ginebra (Suïssa), és l'encarregada de continuar els estudis i portar a la pràctica les decisions preses en els Congressos d'Alpinisme que se celebren periòdicament. El CENTRE n'és membre oficial per a Catalunya, i, en aquest caràcter manté un contacte continu, i aporta les dades que puguin convenir respecte al nostre radi d'acció.

Darrerament hem intervingut, en ocasió d'intentar la unificació possible dels serveis meteorològics nacionals, per tal de fer pronòstics de temps especialment dedicats a les regions muntanyenques, els quals facilitin la preparació d'excursions amb alguna probabilitat de coneixement de les condicions atmosfèriques, cosa força convenient i de fàcil adaptació.

Així mateix, hem pogut informar sobre la qüestió dels mapes especials per a curses d'hivern a muntanya, d'una oportunitat justa, i donar l'aprovació a una codificació de senyals a utilitzar en els mapes d'hivern, per a unificar el grafisme i simplificar la lectura.

LES CURSES D'ESQUÍ «COUPE DE FRANCE».—Els resultats tècnics d'aquestes curses, celebrades a Superbagnères (Luchon-Pireneu francès), del 20 al 25 de febrer, foren aquests:

Cursa Montefiore: «Skieurs Rous-

seldands»: Buffard, Lacroix, Ruffet G.; «Peñalara», de Madrid: Millán, Candela, Cuñat; «Ski Club Cauterézien»: Boyrie F., Boyrie P, Laplagne; «Ski Club Toulousain»: Barus, Champrenaud, Signorel.

Es retiraren els equips de l'«Ski Club de Nice» i del «Club Alpino Español». Els «Skieurs Rousselds» guanyaren la copa Montefiore per tercera vegada.

Cursa de fons (18 kms.).—Cretin, Leonce, 1 h. 13 m. 44 s.; Secretant, 1 h. 15 m. 16 s.; Gindre, 1 h. 15 m. 48 s.; tots tres del «Jura», fins a 38 classificats, entre els quals hi havia corredors suïssos, austríacs, del Delfinat, regió del Mont-Blanc, Vosgos, etc. L'espanyol Giménez es classificà 18, amb un temps d'1 h. 31 m. 12 s.

Cursa de gran fons: Es classificà 1.er Secretant («Jura»), 2 h. 47 m. 57 s.; 2.^{on} Tournier, F. («Mont-Blanc»); 3.er Arlaud, J. («Pireneus»).

Cursa de descens: (2.500 m.-Desnivell 800 m.). Pfnur (Alemanya), 2 m. 52 s.; Von Allmen (Suïssa), 2 m. 55 s.; Pfeiffer (Austria), 3 m. 02 s.; Engel (Austria), 3 m. 05 s.; Steuri, Willy (Suïssa), 3 m. 06 s.; Fuhrer, Boni (Suïssa), 3 m. 15 s.; fins a 52 arribats, entre els quals hi ha en 27 lloc Cuñat, 6 m. 08 s., 37 Candela, 7 m. 26 s., i 45 Arche, 9 m. 24 s.; tots tres del «Peñalara». Es classificaren les següents nacions: Alemanya, Suïssa, Austria, França i Espanya.

Cursa de descens, senyores: (550 m. de desnivell). Gerda Paumgarten (Austria), 3 m. 43 s.; Iyonne Lafforgue (França), 5 m. 16 s.; Martineau (França), 5 m. 28 s.; Margot Moles (Espanya), 6 m. 02 s.

Ens plau felicitar des d'aquestes pàgines, l'equip del «Peñalara» de Madrid, per la seva excellent actuació en la cursa Montefiore, així com fem vots perquè cada any vagi en augment el nombre d'esquiadors d'Espanya que es classifiqui honorablement en les curses internacionals de l'estranger.